בפני כב' השופטת נורית אחיטוב, אב"ד

כב' השופטת מרים דיסקין

כב' השופט רענן בן-יוסף

המאשימה **מדינת ישראל**
על-ידי ב"כ עוה"ד דליה אברמוף ורנית בר-און

נגד

הנאשם **אבא גואל גואלי רצון (עציר)** – הובא באמצעות שב"ס
ע"י ב"כ עוה"ד רויטל קוצר ושלומציון גבאי-מנדלמן

הכרעת דין [גרסה מקוצרת]

איסור פרסום

זאת היא הגרסה המקוצרת של הכרעת הדין המתמקדת בעיקר באישום הראשון. בהתחשב בנסיבות הייחודיות של האירועים, ועל מנת להגן על פרטיות המעורבים, ובהתאם להוראתנו בגרסתה המלאה של הכרעת הדין, מכוח סמכויותינו לפי סעיפים 68(ב)(11), 70(ג) ו-70(ד) לחוק בתי המשפט, התשמ"ד-1984, אנו אוסרים פרסומו של כל פרט מהכרעת הדין ומחומר הראיות בתיק, מלבד האמור בגרסה המקוצרת.

כתב-האישום

1. נגד הנאשם הוגש כתב אישום אשר תוקן לאחר הגשתו. בכתב האישום המתוקן (להלן "**כתב האישום**") מיוחסים לנאשם תשעה אישומים. אישום אחד עניינו עבירות עבדות, לפי סעיף 375א לחוק העונשין, התשל"ז-1977 (להלן: "**חוק העונשין**"), שבעה אישומים עניינם עבירות מין שונות, ואישום נוסף עניינו קבלת דבר במרמה בנסיבות מחמירות, לפי סעיף 415 לחוק העונשין.

כתב האישום משתרע על פני 29 עמודים ומונה 179 עדי תביעה (מהם העידו לפנינו 41 עדים).

כתב האישום באישום הראשון

2. הנאשם נישא בשנת 1972 לאישה בשם **[א.א.]**, ממנה נולדו לו 5 ילדים. בראשית שנות ה-80 "**קשר לחייו**" אישה נוספת בשם **[ב.א.]** ממנה נולדו לו 5 ילדים נוספים. החל משנת 1991 "...**צירף**

הנאשם אליו, בדרכים שונות, נשים רבות... אותן קשר לחייו ולמרותו כדי שישרתו אותו ויספקו את כל צרכיו... בתוך כך השתלט ושלט על חייהן של... [א.א.] [א.ד] [א.ה.] [ב.א.] [ב.ה.] [ב.ו.] [ג.א.] [ד.א.] [ד.ב.] [ד.ג.] [ד.ד.] [ה.א.] [ו.א.] [ז.א.] [ח.א.] [ט.א.] [י.א.] [כ.א.] [ל.א.] [מ.א.] [נ.א.] 21 במספר - שליטה ממשית וללא מצרין. הנאשם הכתיב לנשים וכפה עליהן לאמץ את תפיסת העולם ששירתה את מטרותיו האמורות... הנאשם הציב עצמו בקרב הנשים כמורם מעם וכשווה ערך לבורא עולם... הנאשם גרם לנשים לשאוף ולראות בהולדת ילדיו כשירות מרומם שיש לשאוף אליו... הנאשם בחר את מי מהנשים להפרות ואלו ילדו לו ילדים – 49 במספר אשר שמותיהם נבחרו באופן שיפארו את שמו. הנאשם גם קבע מי מהנשים לא תהרה – ומהן מנע את זרעו... הנאשם התייחס לנשים כאל קניינו, כאל מי שכל קיומו נועד לשרת אותו ולספק את צרכיו. ברצותו מקרב וברצותו מרחיק. בשליטתו המלאה בנשים, הביא הנאשם את הנשים לבטל לחלוטין את עצמן מפניו ולייעד את כל קיומן לשירותו ולסיפוק צרכיו, לרבות צרכיו הכלכליים והמיניים... הנאשם ניצל את מעמדו ואת סגידתן של הנשים וביצע בחלק מהן עבירות מין... במהלך כל השנים, הנאשם והנשים התגוררו בתל אביב... הנשים התגוררו בבתים ו\או בדירות שונות, בצוותא ו\או לבד – הכל על פי הוראות הנאשם... לצורך הבטחת ההשתלטות והשליטה של הנאשם על הנשים וילדיהן, קבע הנאשם שורה של נהלים, שנוסחו על ידו ומחייבים את הנשים ובכללם כללי המותר והאסור במהלך כל שעות היממה והעונש שיוטל על מי שתפר אותם. החל משנת 1991 לערך, ובהמשך מ-29.10.06 ועד למועד מעצרו בתאריך 12.1.10, הפעיל הנאשם כלפי נשותיו אותם כללים וסמכויות, שאופיים ומשמעותם המעשית הלמה מערכת יחסים שבין אדם לקניינו החפצי, תוך שהוא שולט בהן שליטה ממשית, ואף שולל את חירותן".

בהמשך, מפרט כתב האישום סדרת פעולות המיוחסות לנאשם כלפי "**הנשים**". בין פעולות אלו: דרישה מהנשים לקעקע את גופן בדמות או בשם הנאשם; קביעת שמות הילדים; איסור על הנשים להיכנס לחדרו של הנאשם ללא רשותו; דרישה לשינוי שמותיהן של הנשים והוראה לנתק עצמן מבני משפחתן והימנעות מקיום יחסים חברתיים מחוץ ל"פסוודו-משפחה"; דרישה לאישור יציאה מהבית ודיווח מתמיד בדבר מקום המצאן; הגבלתן מרכישת מקצוע ועבודה רק במשק בית או טיפול בקשישים; חיוב הנשים בלבוש מסוים המסתיר את גופן וראשן; איסור על צפייה בטלוויזיה והגבלת גלישה באינטרנט; איסור על מגע פיזי בינן לבין עצמן; חיוב לאמץ אורח חיים צמחוני; איסור על מגע עם גברים, לרבות רופאים, בלא אישור מראש ופיקוח; הפרדת בני משפחה אלו מאלו; התקנת

מצלמות מעקב בבתי המגורים, ומתן גישה חופשית לנאשם למכשירי הטלפון הסלולארי של הנשים. איסורים אלו עוגנו בשנת 2007 בספר המכונה "**סדר המשפחה**", וכל אישה נדרשה לחתום על הסכמתה לאמור בו.

בכתב האישום נטען, שדרישות הנאשם נאכפו באמצעות איומים שהנאשם יגרום לפגיעה בבריאותן ובבריאות ילדיהן בתחלואים ובגרימת תאונות, כי יאסור עליהן לצאת מהבית, כי לא יאפשר להן להצטרף לבילויים משותפים, כי יתעלם מהן וינדה אותן וכי יסלקן מהבית "**לידי העולם החיצון המאיים והמרע**". כן נאכפו האיסורים באמצעות קנסות שהוטלו.

על-פי כתב האישום, הנאשם ביצע את המעשים למספר מטרות: הראשונה, צרכיו הכלכליים, באופן בו רצונות וגחמות שלו זכו למימון מתוך עבודתן של הנשים והלוואות שנטלו, וזאת תוך התעלמות מצרכי הקיום הבסיסיים שלהן וילדיהן. כן מומנו לנאשם ולאחת מבנותיו טיולים שונים, ציוד אלקטרוני, מזון, הוצאות מחיה ותרופות. כמו כן, החזיק הנאשם בנשים לצורך "שירותי מין", כך שלפי בחירתו קיים יחסי מין עם כל אחת מהן במקומות, בזמנים ובאופן בו היה מעוניין, או נמנע מקיום יחסים והכנסתן להיריון, כאמצעי ענישה. הנאשם החזיק בנשים גם לצורך שירותים אחרים, כגון: הכנת מזון; סירוק שיערו; רכישה ותחזוק של שני כלי רכב, לרבות נהיגה בהם לפי צרכיו; הקלדת הגיגיו והעתקת ספרים; כתיבת מכתבי הערצה.

כפי שנאמר לעיל, על בסיס עובדות אלו מייחסת המאשימה לנאשם 18 עבירות עבדות לפי סעיף 375א לחוק העונשין.

3. **בתגובתו לאישום** הכחיש הנאשם את מרבית הדברים. הוא אישר שקיים מערכות יחסים משפחתיות עם [א.א] ועם [ב.א.]. עם זאת הוא כופר בכך ש"צירף" או "רתם" אליו נשים. לדבריו, קיים עם הנשים השונות מערכות יחסים זוגיות, שהאחרונה בהן החלה בשנת 2006. הוא לא קבע לנשים את מקומות מגוריהן והן בחרו בהם בעצמן, כאשר חלקן בחר לגור בדירות אחרות או מחוץ לתל אביב. הנהלים המסדירים את אורח החיים נוסחו בשיתוף פעולה עם הנשים ולא היו בגדר "כזה ראה וקדש". הנאשם הבהיר לנשים פעם אחר פעם, כי מי שהדבר אינו מקובל עליה חופשיה לקום וללכת. לטענתו, לאורך התקופה, התקיימו עליות ומורדות ביחסיו עם נשים שונות, במהלכם ייתכן וקילל או הפחיד חלק מהנשים, אך זאת באירועים נקודתיים ויוצאי דופן, ולא ככלי להעמקת שליטה. הנאשם מעולם לא איים ולא סילק אף אישה מביתה, והקנסות הקבועים ב"סדר המשפחה" מעולם לא נאכפו. הנשים יזמו את

קעקוע גופן וקביעת שמות הילדים נעשתה בעצה אחת עמו, מכוח היותו אביהם. הוא הודה שאסר על הנשים להיכנס לחדרו ללא רשות. הוא ציין שמי ששינתה את שמה עשתה כן על דעתה ומרצונה. הנאשם לא הורה לנשים לנתק יחסים עם משפחותיהן, אלא שמקום בו המשפחה הסתכסכה עם האישה על רקע הקשר עמו דרש מהן לבחור בין משפחתן לבינו. במקרים מועטים הופרדו נשים זו מזו לבקשתן או לבקשת אמותיהן בשל "**קצרים בתקשורת וסיבות נוספות**". הוא ביקש מהנשים שלא לשוחח בחדריהן אלא בסלון, מחשש שנשים שלא תהיינה צד לשיחה תחשובנה שמדברים עליהן. העדכונים שמסרו לו הנשים בהתייחס לסדר יומן נעשו בהסכמה, על מנת לשמר תחושה של "זוגיות". הגבלת ההוצאות ואחוד המשאבים הכספיים לקנייה משותפת אחת לשבוע, נעשו על מנת שסכומי הכסף המוגבלים שבידיהן יספיקו למחייתן. הנאשם עצמו לא עסק בניהול כספי המשפחה. נשים שבחרו ללכת בלבוש צנוע ולקיים אורח חיים צמחוני עשו זאת מיוזמתן. הוא ביקש מהן להביע שמחה בזמן פעילויות משותפות וזאת על מנת שלא לפגוע במורל של האחרות. הנשים בחרו בעבודות משק בית כיוון שבאלו קיבלו שכר ללא דיווח, וזאת על מנת לקבל תמיכה מהמוסד לביטוח לאומי כאימהות חד-הוריות. התקנת המצלמות נעשתה בעקבות האשמות באלימות שהופנו נגד אחת הנשים, והשימוש בהן הופסק זמן קצר לאחר מכן. הנאשם קיבל מהנשים, מרצונן החופשי, סיסמאות למכשירי הטלפון שלהן אך השתמש בכך רק פעם אחת "**לאחר שהועלו טענות כנגד התנהלות של אותה אישה כלפי מה שקורה בבית**". ביחס לבעלי מקצוע גברים, הנאשם ביקש לרכז את הטיפול בתיקונים בבית וביקש מהנשים שלא תישארנה ביחידות עם גברים, והן מיוזמתן העדיפו שלא לדבר עם גברים.

בהתייחס ל"שירותים הכלכליים", טוען הנאשם, כי הנשים בחרו מרצונן לקנות לו מתנות ולסייע בפרנסתו ופרנסת בנותיו הבגירות, והן אלו שהקימו את "קופת המשפחה" וניהלוה. בהתייחס ל"שירותי המין", טוען, כי לא דרש מהנשים לקיים עמו יחסים לפי בחירתו, אלא היו אלו הנשים עצמן שיידעו אותו באשר למועדי הביוץ שלהן על מנת שתוכלנה להתעבר. לעתים נמנע מקיום יחסי מין עם הנשים עקב מהמורות במערכת הזוגית, ואין מדובר באמצעי ענישה. הוא לא כפה יחסי מין. באשר לשירותים האחרים, הנשים בחרו לרכוש את כלי הרכב ולהסיע את הנאשם ממקום למקום. לבקשתו הסכימו גם להקליד עבורו טקסטים.

יצוין, כי עובדות כתב האישום ייחסו לנאשם עבירה של החזקה בתנאי עבדות לגבי 21 נשים (סעיף 4 לאישום הראשון) ורק בסוף פירוט העובדות הרלוונטיות נאמר, כי מיוחסות לנאשם 18 עבירות מסוג זה. עוד יצוין, שרק

בסיכומיה התייחסה המאשימה לשאלת זהות הנשים והסבירה כי **[ג.א.]**, **[ה.א]** ו-**[נ.א.]** לא היו חלק מאישום זה (עמ' 6 לסיכומים).

יודגש, שבסיכומיה הודיעה המאשימה כי יש לזכות את הנאשם מהחזקה בתנאי עבדות של שש נשים נוספות: "**[א.א.]... [א.ד.]... [א.ה.]... [ב.א.]... [ב.א.]... ו-[ב.ב.]...**".

עולה אפוא, כי באישום זה התביעה מייחסת לנאשם עבירה של החזקה בתנאי עבדות כנגד 12 נשים, מכלל הנשים.

לאור עמדת התביעה, מכוח סעיף 94(א)סיפא לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], התשמ"ב-1982, יזוכה הנאשם ביחס ל-9 נשים ששמן מצוין לעיל, מאישום זה.

<u>הדיון באישום הראשון</u>

4. באישום זה מיוחס לנאשם ביצוען של 12 עבירות החזקת אדם בתנאי עבדות, לפי סעיף 375א(א) לחוק העונשין כלפי נשים שחיו עמו במסגרת "פסוודו-משפחתית".

רקע

5. החל מהמאה הקודמת קיים הנאשם במקביל קשרים מיניים ואחרים עם נשים שונות, ביניהן, הנשים אליהן מתייחס האישום הראשון (להלן: "**המתלוננות**"). המתלוננות גרו יחד בתל אביב במספר נכסי מגורים, בתנאי צפיפות, כאשר מרביתן גרו החל מהשנים 2001-2002 בבית באזור התחנה המרכזית בתל אביב, ברח' אחימעץ, הידוע בכינויו "הווילה". לנאשם נשמר שם חדר, אף שמרבית הזמן גר בדירה אחרת ברח' יסוד המעלה הידועה בכינויה "**מאיר**". לרוב, היה מקיים בדירה זו יחסי מין עם הנשים (ביניהן המתלוננות) לפי בחירתו. חלקן ילדו לנאשם ילדים, 50 במספר (בכתב האישום מצוינים בטעות 49 ילדים), ולילדיהן ניתנו שמות פרטיים המהווים וריאציות שונות על שמו הפרטי של הנאשם, כגון: גואלתיה, תפארת הגואל, גואלה האור, משיחנו הגואל, אדונית הגואל, מלכנו הגואל. הנשים הציגו עצמן בפני המוסד לביטוח לאומי כאימהות חד הוריות. הנאשם לא עבד, בעוד שהמתלוננות עבדו מחוץ לבתיהן בעבודות משק בית לדרישתו. פניות של חלק מהנשים לנאשם בבקשה שיתיר להן ללמוד מקצוע במסגרות חיצוניות, נענו בשלילה או בהעמדת תנאים מכבידים שעיקרם חיוב להיות בחברת נשים בלבד. המתלוננות הפקידו חלקים ניכרים משכרן בקופות משותפות – האחת, מיועדת לצרכי הנאשם והאחרת, מיועדת לצרכי הקבוצה. מרביתן ניתקו קשר עם

בני משפחותיהן ואימצו שמות חדשים בעלי צליל אשכנזי. כולן קעקעו על גופן את דמותו ו/או את שמו של הנאשם. הן אימצו סגנון לבוש הכולל שכבות בגדים רבות וכיסויי ראש, וחשפו חלקי גוף, כגון זרועות, רק בעת שנשאו קעקוע המתייחס לנאשם. הן נמנעו ממגע עם גברים אחרים, ואימצו דיאטה צמחונית. הן כתבו לנאשם מכתבים בהם פיארו את יכולותיו ומעשיו, הביעו רצון במגע מיני במונחים פורנוגראפיים והפגינו כלפיו יחס של הערצה כדמות עילאית של "**צדיק**" ו"**עושה נסים**" (לדוגמה - **ת/258**; **ת/96**; **ת/98**; **ת/106**; **נ/17**; **נ/9**; **ת/259**). דמותו קובעה בתמונות בהן הוא נושא סממני מלוכה, כגון כתר וכס מלכות (**ת/254**, **ת/257**). לנאשם נערכו מסיבות יום הולדת מפוארות ובהן מצגות המפארות אותו בבחינת "**אלוהים; מלכנו; אדון היקום; אדון עולם חיינו ונשמתנו; מלך מלכי המלכים**" וכיו"ב (**ת/243**). כמה מהמתלוננות נהגו להקליד הגיגים מפיו ולרכזם. המתלוננות מימנו לנאשם טיפולי שיניים יקרים, קנו לו מוצרים שונים, כגון, משקפיים יקרים, ציוד מחשוב ומזון אורגני, ובמספר הזדמנויות מימנו חופשות משותפות עמו. מרביתן שלחו לנאשם מסרונים סלולאריים ובהם דברי חיבה והודעות בדבר מקום הימצאן ותכניותיהן (**ת/21**; **ת/122** פרו' ע' 220 ש' 16-15). בשנים האחרונות שקדמו למעצר הותקנו בבית מצלמות מעקב, שמרבית הזמן לא היו בשימוש פעיל, אך הנאשם הותירן במקומן ככלי לשמירת סדר (פרו' ע' 560 ש' 15-13; פרו' ע' 1117 ש' 19-13; פרו' ע' 1475 ש' 13-10; פרו' ע' 1511 ש' 19-6). המתלוננות קיבלו את דרישת הנאשם לעיין בפלטי שיחות הטלפונים הסלולאריים שלהן, אך בפועל עשה כן לעתים נדירות (פרו' ע' 261 ש' 23-10).

מהעדויות עלו מעשים חריגים שבוצעו בידי המתלוננות ובידי נשים אחרות לאורך התקופה בה ניהלו קשר עם הנאשם - בכללם נטילת כספים שלא כדין מהוריהן, הגשת תלונה כוזבת נגד ההורים על איומים, אלימות בולטת נגד שתיים מבנות הנאשם על מנת לחייבן ללמוד, ונסיונות אובדניים ועוד.

לאורך השנים כמה מהנשים עזבו את המגורים המשותפים עם הנשים האחרות אך המשיכו לשמור על קשר אינטימי עם הנאשם וחלקן עזבו גם את הנאשם עצמו.

יודגש, שאין מחלוקת ממשית בין הצדדים בהתייחס לעובדות רקע אלו.

6. בחיפוש שנערך בוילה נתפסו מסמכים שונים, פיזיים ואלקטרוניים. הצדדים הסכימו על צירופם של מרבית המסמכים. אנו נפנה למסמכים הבאים:

מסמך הנושא את הכותרת "**איגרת של גואלי רצון**", שהוגש כמוצג וסומן **ת/44**, ובו טקסט מליצי הנפרש על פני 12 עמודים בו מדבר הנאשם על עצמו בגוף ראשון ומכריז כי הוא כ"... **צלום בצלם האל**, **ולשוני לשון טהר**, **הצועד בגלימת רחמים להכיר בתעוקתיכם**, **ובידיי עוצר את הליכתכם אל מצבות חייכם! הנני דמות אנושית**

על אדמת קודש אבותיי, העוסק וחוקר בתיאולוגיה, ותיאוסופיה כל ימי חיי, אינני נרקומן, אינני שתיין או קלפן, אינני נבל, מעולם לא פגעתי או איימתי על איש, מעולם לא הרמתי יד על זולתי, אינני קנאי, אינני מחניף... נהפוך הוא, שקול אני בדברי ובמעשי, מדבר בנועם ופנים מסבירות, ומשביע את רצון אהוביי... שואל אני אתכם בכאב נשמתי ודמעתי, האם לכך תקראו פושע?... כי אני הוא גואלי רצון אשר מנפץ את שערי חומות השטן בקרבכם!". במסמך נאמר שהוא אדם המבקש להפיץ אהבה ורחמים לנמענים מלאי שנאה אשר דוחים את הצעותיו, ומתעלמים מכך שהציל עשרות אנשים. הוא מכריז על כך שהוא אוהב את אויביו, ודוחה יחס מיטיב אך צבוע כלפיו, ודורש שלא יחטטו בענייניו ושלא יפגעו בו, יסרקו את בשרו במסרקות ברזל, יצלבוהו או ישליכוהו לכבשן. מעדות אחת הנשים, אם לשמונה מילדיו עולה, שהתרשמה עמוקות ממסמך זה כשהכירה לראשונה את הנאשם (פרו' ע' 228 ש' 3-1).

מסמך נוסף, שעותקיו צורפו וסומנו **ת/40** ו-**ת/41א**, הנושא את הכותרת "**כתב התחייבות אישי**" מתאריך **25.9.04**, כולל הוראות באשר לכללי ההתנהגות כלפי הנאשם, התזונה המתאימה לו על רקע מצבו הרפואי שסובל מסוכרת וכללי התנהלות פנימיים בבית. בין ההוראות נכתב: "**סירובו של גואל צריך להתקבל כחד משמעי כל ויכוח קטן יכול להעלות לו את הסוכר גם אם נראה שהדבר הוא פעוט, ויכול לגרום לו למתחים מיותרים ולנזק בלתי הפיך**"; "**כמה שיותר נכתוב לגואל מכתבים בדבר הבקשות שלנו זה יהיה יעיל יותר מאשר לדבר על הכל בפלאפון, גם ככה הוא לא יכול לפתור הכל מיד וזה רק מעיק עליו. את המכתבים יש להניח מאחורי הדלת של הקומה האמצעית בתא המכתבים...**"; "**כל מי שמגיעה למאיר יש לעזור לגואל כמה שיותר לנקות ולסדר... ולהשתדל לעזוב כשהבית נקי כמה שיותר**"; "**להקפיד על לבוש צנוע ולא צמוד או שקוף, כל אחת כבר יודעת מה לא מתאים ללבוש ולא יזיק לה לזרוק את זה לפח, אם אתן לא בטוחות לגבי בגד מסוים אפשר להתייעץ עם מישהי עדיף לעשות זאת מאשר שגואל יגלה זאת לבד**"; "**גואל יחליט איפה תעבדו, אם יש לו צל של ספק לגבי מיקום העבודה תעדיפו לוותר עליה ולא לגרום לו לפקפק בכך**"; "**בכל פעם שהולכים לסופר יש לדאוג לגואל לכסף לסופר ולא להגיד לו שאין כסף לקניות שלו, אם [ד.ג.] רואה שהקופה של הקניות ריקה היא רשאית לבוא לכולן ולגבות כסף, ורק שלא יילך לסופר בלי כסף, כמו שאנחנו דואגות לעצמנו לכסף לקניות ולמותרות יש לדאוג לגואל פי מאה...**"; "**שכל בית ידאג, כפי יכולתו הכספית, לאוכל שגואל יכול לאכול, אם זה לחם מיוחד או עוגיות ללא סוכר או אפילו מים קרים שהוא מאוד אוהב**"; "**יש לשמור על הילדים היטב שלא יחבלו ויפצעו לגואל מאוד מאוד כואב הלב כשהוא רואה חבלה, מכה ואפילו שריטה על הילדים שלו, זה כואב פי אלף משזה כואב לנו**". בהמשך, מפורט במסמך הסבר כללי בדבר מחלת הסוכרת והשלכותיה על סוג המזון ואופן צריכתו בידי הנאשם.

ביום **25.6.06** נמסר לידי כל אחת מהמתלוננות עותק של מסמך הנושא את הכותרת: "**סדר המשפחה**", בו מפורטת רשימה ארוכה של הוראות "**עשה**" ו"**לא תעשה**". הנאשם מכונה במסמך "**אלמוני**". המסמך כולל 37

"סעיפים בנושאים כלליים", 55 **"סעיפים הקשורים לאלמוני"**, 8 **"סעיפים הקשורים לעבודה"**, 6 **"סעיפים הקשורים לחשמל"**, 2 **"סעיפים הקשורים לשערים"**, 2 **"סעיפים הקשורים לניקיון האמבטיה"**, 9 **"סעיפים הקשורים לניקיון הבניין"**, 19 **"סעיפים הקשורים לילדים"**, 5 **"סעיפים הקשורים לחצר"** ו-4 סעיפים תחת הכותרת **"מדרגות הבניין"**. לצד מרבית הסעיפים קבועה סנקציה לאי קיום ההוראה, לרוב, קנס כספי לקופת המשפחה, בסכומים הנעים בין 30 ₪ לבין 7,000 ₪.

להמחשת תוכן "סדר המשפחה" תצוטטנה להלן חלק מהוראותיו: **"בשום אופן לא להוריד כיסוי ראש מחוץ לבית, אלא אם כן נמצאים עם אלמוני, ברגע שעוזבים את אלמוני, יש להחזיר את הכיסוי, מי שתיתפס ללא כיסוי, קנס 1000 ₪ לקופת המשפחה. (מומלץ להשאיר כיסוי ראש רזרבי בתיק למקרה הצורך)"**; **"מי שאלמוני יתפוס אותה מפריעה לאישה אחרת (כמו בביוץ, אור, רעש וכו') צפויה לקנס 200 ₪ לקופת המשפחה"**; **"ביוץ – כל מי שהיא בביוץ תשלח לאלמוני הודעה והוא יראה לנכון מה לעשות. כמובן שהביוץ לא מחייב אותו להיות עם אותה אישה ואישה שתעשה לו פוזות צפויה לקנס – 200 ₪ לקופת המשפחה"**; **"לא לשבת לשוחח בחדרים בין הנשים אלא אך ורק בסלון ולא לדבר דברי שטות, 2000 ₪ לקופת המשפחה"**; **"לא הולכים לשום מקום בלי רשותו של אלמוני לא משנה כמה זה חשוב. חוץ מבית חולים. צפויה לקנס 500 ₪"**; **"אלמוני רשאי לחטט בכל חדר ולחפש חיפוש דקדקני אחר דברים שאינם שייכים לאותה אישה, ואף אחת לא תעמוד בדרכו, אם אלמוני מוצא דבר שאינו שייך לאותה אישה ונתגלה כגנוב, האישה שאצלה נמצא הדבר תשלם קנס של 6000 ₪ לאותה אישה שממנה נגנב אותו הדבר"**; **"בשום מקרה לא לשאול את אלמוני עם מי הוא נמצא, איפה הוא נמצא, מה מעשיו ולאן הוא הולך. כל סוג של חקירה שאינה במקום, רשאי אלמוני לנתק את הטלפון. קנס – 400 ₪ לקופת המשפחה"**; **"כל אישה תדאג כל יום לדבר עם אלמוני בטלפון, אם לא לדבר אז לפחות לשלוח הודעה אחת פעם ביום, להודיע מה קורה איתה ואם הכל בסדר. אם אלמוני לא שומע מאישה לפחות פעם ביום, לא משנה אם זו הודעה או שיחה צפויה לקבל קנס של 200 ₪ לקופת המשפחה"**; **"כל מי שנשארת בבית ואינה הולכת לעבודה מחויבת לשלוח הודעה בבוקר שהיא לא הלכה לעבודה ומה הסיבה לכך. מי שתישאר בבית בלי להודיע צפויה לקבל קנס של 500 ₪ לקופת המשפחה"**; **"כל סוג של איום על אלמוני, בטלפון, בפנים, בהודעה או במכתב לא מתקבל בשום אופן ונחשב למרדנות והסתה (גם מילים כמו שקרן, רמאי, אתה לא מבין, אתה לא יודע) ואף אחת לא תכפה דבר על אלמוני בעזרת איומים – מי שמאיימת על אלמוני צפויה לקנס 1000 ₪ לקופת המשפחה"**; **"בשום אופן לא לעבוד כשיש גבר בבית גם אם האשה נמצאת וגם אם הגבר הוא מבוגר, ההגדרה של גבר היא כל זכר מעל גיל 12, מי שעוברת על סעיף זה צפויה לקנס של 3000 ₪ לקופת המשפחה"**; **"כל אישה שהולכת לעבוד צריכה לתת את הפרטים הבאים: היכן העבודה, מצב משפחתי של הלקוחה (נשואה, רווקה, גרושה, אלמנה) גילה של הלקוחה, מספר רחוב, מספר בית, מספר קומה, מספר**

דירה ומספר הטלפון של הלקוחה. החל מקבלת דף זה על כל אחת לערוך רשימה מסודרת של כל הפרטים הנ"ל הקשורים לעבודה, כאשר עבודה משתנה או מתחלפת, יש לדווח אודות השינויים ולעדכן את הרשימה, מי שתחסיר ולו פרט אחד, ו/או לא תמסור את הפרטים תקנס ב-100 ₪ לקופת המשפחה. (לאלמוני חשובים הפרטים על כל לקוחה ועל העבודה אצלה במדויק)"; "אף אחת לא נכנסת בין העבודות או בכלל לשום מכולת או סופר או שום חנות, אפילו שהיא נמצאת בדרך שלה ללא רשותו של אלמוני, אפילו אם היא רעבה, היא חייבת לדאוג מראש להכין לה אוכל בבית לדרך, או לקבל אישור לפני כן. צפויה לקבל קנס של 500 ₪ לקופת המשפחה"; "הטלוויזיה תבוטל אם אלמוני יראה שהיא דלוקה כל הלילה לחינם. חוץ מההקלטות של אלמוני"; "שכל הבניין יהיה נקי כל יום (כל החדרים, כל הקומות וחדרי המדרגות) מקום שלא יהיה נקי אלמוני לא יבוא אליו. אשה שחדרה ייתפס על ידי אלמוני מלוכלך או מבולגן צפויה לקנס 50 ₪ לקופת המשפחה"; "אלמוני לא מסכים בשום אופן שהנשים ידברו ביניהן על הישגים או על יכולות של ילדיהן אחת עם השנייה, וודאי שלא לדבר על ילדים של מישהי אחרת, לא בשבחם ולא ברעתם, לא להשוות אף ילד לאחר, מי שעושה זאת יימח שמה. הילדים לא נועדו להביע את החולי הנפשי של האמהות ואינם כלי להתגרות בין הנשים. מי שתתגרה, או תדבר, או תרכל או תשווה בין הילדים תקבל קנס של 1000 ₪ לקופת המשפחה ללא רחמים (הילדים אינם אמצעי למלחמה בין הנשים, יש ללמד את הילדים ולחנך אותם במקום לדבר עליהם ולהתגרות באמצעותם, האם היא טיפשה וחסרת אופקים אם היא מדברת על בנה במקום לחנך אותו)"; "לא ללטף את הילדים, לנשק אותם ולא לתת להם מכות על הישבן לאות חיבה. כמו כן – לא לגעת בילדים כאילו הם מאהבים. קנס - 400 ₪ לקופת המשפחה".

לאחר רשימת הסעיפים מפורטים דברי הנאשם, המשתרעים על פני 16 עמודים, בהם, בלשון מליצית, מועלית על נס המסגרת של "**חיינו בגדר המשפחה**", חשיבות הנאמנות ושמירת הסדר בה, החובה לשמור על הרמוניה בין ילדיו מאמהות שונות, שלילת חובה כלשהי מצדו כלפי מי מהן, היותה של החברה שבחוץ "אויבת" שיש להישמר מפניו ולהציג בפניה מצג של שמחה. לאורך כל המסמך שזורים ביטויים תוקפניים ומזלזלים המופנים כלפי נשים, ככלל, והנמענות (המכונות "**בנות העיר**"), בפרט. בין ביטויים אלו: "**השטן שבכן**", "**זנותה ורשעותה של האשה**", "**תחבולותיה ומעלליה של האישה**", "**עיניה הבוגדניות השטניות**", "**תאוותיכן השטניות והנבזיות**", "**גופכן כבר מת בזוהמה ובלכלוך**", כאשר אישה המחפשת "...**ויכוחים ודברים בטלים... ושנאת חינם... היא מנוולת בת מנוולת ומושחתת בת מושחתת ואינה יכולה לבוא במגע עם נשים אחרות, שלא תטמא אותן .....**". מנגד, נכללים ביטויים המפארים את הנאשם כמי שבו ה"**חוכמה האלוהית אשר אלוהים חנן אותי**". בסוף המסמך מצורפת הצהרה, ללא כותרת, הנפתחת בסעיפים לפיהם: "**כל אשה אשר הסכימה לסעיפים אלו ויבוא יום והיא תחליט שהיא איננה מסכימה להם יותר, היא כבר איננה חלק מן המערכת; מי**

שיש לה בעיה עם סעיפים אלו או עם כל דבר או עם מישהו או משהו במערכת המשפחה המורחבת, היא יכולה לארוז את חפציה וללכת, אף אחת איננה כבולה, אף אחד או אף אחת אינו כופה עליה להישאר ואף אחת לא נשארת תחת לחץ במערכת זו. הדלת פתוחה לכל מי שתחפוץ. אם לא מוצאים חן בעיניה המערכת וכל סעיפיה, היא יכולה לפרוש בכבוד וברוח טובה לדרכה". רוב המתלוננות חתמו על הצהרה, לפיה הן מתחייבות לקיים את האמור ב"סדר המשפחה" (**ת/27-ת/32**, **ת/46**).

העדות שגרו בבית העידו, שעוד קודם לעריכת המסמך, היו הנשים מודעות לקיומם של כללים מנהגיים שעניינם איסורים וחובות, כך שחלק ניכר מתוכנו היה קודיפיקציה למה שנעשה ממילא (לדוגמה: פרו' ע' 435 ש' 46). מספר עדות אישרו, לשאלות ההגנה, כי היו חיכוכים ואירועי אלימות בין הנשים לבין עצמן, אלימות כלפי הילדים, בעיות בניקיון הבית, וכיוצ"ב סיטואציות, שכללים בעניינן הפכו חלק מהמסמך (פרו' ע' 257 ש' 29 – ע' 258 ש' 3; פרו' ע' 435 ש' 22-9; פרו' ע' 475 ש' 29-30; פרו' ע' 483 ש' 28-30; פרו' ע' 505 ש' 8; פרו' ע' 704 ש' 9). אשר לאופן עריכת המסמך, העדה שהקלידה אותו העידה ש"סדר המשפחה" "... **נוצר מתוך בעיה של מספר נשים שהתנהלו בניגוד לסדרי היום של המשפחה ונהיה בלגאן עם זה – התמרדויות והסתייגויות... דווקא גם אלה שהיו ממושמעות היו זקוקות לספר הזה**... " (פרו' ע' 1759 ש' 6-4), ושהנאשם יזם את יצירת המסמך כיוון ש"**לגואל היה מאוד חשוב הסדר בבית..... הוא לא יכול היה להשתלט עלינו בלי סדר. כשכל אחת עשתה מה שהיא רוצה זה מאוד הפריע לו, מפני שכל אחת למדה מהשנייה. הוא לא יכול היה למנוע ממישהי אחת לא לעשות משהו ולשנייה להרשות... פחות או יותר זה התחיל אחרי שגילינו גם שיש לו סכרת ונהיה לו קשה הוא הציג את עצמו כמי שקשה לו כל הזמן, כל המשפחה קשה לו, מכבידים עליו ודורשים ממנו ורוצים ממנו והוא לא מספיק לנוח ולאכול ולעשות את כל הדברים...**" (פרו' ע' 226 ש' 29-22; ע' 255 ש' 4). מעבר לכך, הביעה סברה שהכללים המונעים סגירת דלתות ומגע בין הנשים נועדו למנוע התפתחות מערכות יחסים מיניות בינן לבין עצמן (פרו' ע' 281 ש' 28 – ע' 282 ש' 4). היא ציינה שהנאשם ביקש ממנה לשאול את הנשים האחרות האם ברצונן להוסיף כללים נוספים, ואלו שולבו בתוך חלקו הראשון של המסמך, בעוד שחלקו השני של המסמך (ה"**אני מאמין**" של הנאשם) כולו הוקלד מפיו (פרו' ע' 226 ש' 31 – ע' 227 ש' 6; פרו' ע' 254 ש' 26 – ע' 255 ש' 2). עותקים של המסמך חולקו לכל הנשים תוך אמירה שהן יכולות להוסיף דברים (פרו ע' 434 ש' 22-20). אשר לקיום הכללים הקבועים במסמך, העידה מקלידת המסמך שלמיטב ידיעתה, הנשים קיימו את האמור במסמך "**בחלקו**", ועיינו בו לעתים נדירות (פרו' ע' 255 ש' 8; ע' 258 ש' 23). גם עדה אחרת העידה כי על אף ההוראה לעיין במסמך לעתים תכופות, הדבר לא נעשה והנשים המשיכו כרגיל ולא נסמכו עליו בסכסוכים ביניהן, או בפניותיהן לנאשם (פרו' ע' 1759 ש' 30; ע' 1760 ש'

6-10). עם זאת, מהעדויות והראיות עולה, כי רוב כללי הבית (כתובים או מנהגיים) קוימו מרבית הזמן ע"י רוב הנשים, ורק מיעוט נשים חרגו מכללים שנראו להן קשים או לא הגיוניים, או שסברו שההפרה קלה ו\או שסברו שהנאשם לא יידע על כך (פרו' ע' 88 ש' 23-22; פרו' ע' 89 ש' 3; פרו' ע' 484 ש' 5-4; פרו' ע' 480 ש' 10).

אשר לאכיפה, היו שטענו שה"קנסות" הנקובים ב"סדר המשפחה" לא הוטלו על מי מהנשים וממילא לא נגבו (פרו' ע' 226 ש' 15-13; פרו' ע' 1759 ש' 32-30), והייתה מי שהעידה ואף הציגה פתק שבו נאמר: "**8/7/06 – קנס על הפרעה באמצע האוכל. 500. 9/7/06 קנס על הטרדה + קנס על התווכחות. 500 + 700 ההתווכחות. 20/7/06 – *קנס 1000 על שהלכה לעבודה ולא פירטה בהודעה פרטים**" (הפתק הוגש וסומן **ת/176**; פרו' ע' 480 ש' 15-14).

עוד נתפסו בין כלל המוצגים בווילה מסמכים זהים הנושאים את הכותרת "**הסכם על מתנות**", שתאריכיהם אוקטובר-נובמבר 2007, שסומנו **ת/33-ת/39**. במסמכים אלו יש הצהרה כי מסירת מתנות לנאשם נעשית מרצונו החופשי של הנותן, כי אותה מתנה הופכת ל"**קניינו האישי**" של הנאשם, וכי הדבר נעשה ללא בקשת תמורה או פיצוי ותוך ויתור על האופן בו הנאשם ישתמש באותה מתנה. בסעיף 6 לכל מסמך נאמר כי "**אני החותם/מת על הסכם זו מצהיר בזאת שאני שפוי\ה וצלול\ה בדעתי ושאני לא נמצא תחת השפעת שום גורם או אדם ובעיקר לא גואל רצון**...". כל אחד מהמסמכים נושא תאריך בין אוקטובר לנובמבר שנת 2007, ועליו חתימתה של אותה אישה, לצד השם שאימצה לעצמה.

עוד הוגשו כמוצגים, ביוגרפיות אוהדות של הנאשם שנערכו בתוך אלבום תמונות משפחתי (**ת/26**), ומסמך נוסף שלא הושלם הנושא את הכותרת "**יומן ציפייה ראשי פרקים הולדתו וחייו של גואל רצון**" (**ת/47ב**).

במועדים שונים, ממחצית שנות ה-80 ועד סוף שנות ה-90 של המאה ה-20, מולאו טפסי סקרים סוציומטריים בידי חלק מהמתלוננות ואנשים נוספים, ביניהם ילדי הנאשם, שסומנו **ת/168**. בפתיח של טפסים אלו נאמר "**הריני לאשר כי אני מכיר/ה אישית את מר גואלי רצון, ומתוך היכרות זו עמדתי על תכונותיו, כפי שהן מופיעות להלן:**".... לאחר מכן, מופיעה רשימה ארוכה של תכונות אנושיות, כגון "גאון" "חכם", "שומר טינה", "סדיסט", "קמצן", "אכזרי" ולצדה מקום לרישום עמדת החתום ("כן"\"לא"\"בינוני"). כל הטפסים שהוגשו מולאו באופן האוהד את הנאשם, ולחלקם צורפו דברי שבח לנאשם. בטפסים שהוגשו נכללים טפסים מאת 5 מהמתלוננות, שאחת מהן מילאה שני טפסים (**ת/180**).

7. בסוף שנת 1999 נשכר משרד חקירות פרטי "ויצמן-יער" להתחקות אחר הנאשם. לשם כך נשלחו שתי חוקרות. האחת, שהייתה בהיריון מתקדם ופגשה שתיים מהמתלוננות במחלקת יולדות בבית החולים, והתיידדה עמה. החוקרת סיפרה שאינה מסתדרת עם אבי העובר והמתלוננות סיפרו לה שהממסד חוטף ילדים באמצעות העובדים הסוציאליים והציעו להכיר לה את הנאשם. היא נפגשה עם הנאשם והוא סיפר לה על אירוע פלאי של

התגלות אלוהית בה הודע לו בידי "**נשמה**" בדמות אדם זקן שהוכרז בשמיים כ"**צדיק**" וכי ייחשפו בפניו כל סודות התורה "**על רגל אחת**". לאחר שנמסרו לו אותם סודות, הוא זכה מידית ביכולת לקרוא ולכתוב ובידע בקבלה, והחל להרצות לקבוצות גדולות במרכז שפתח ברח' הר-ציון בתל-אביב. אפילו אביו, עמו לא הסתדר מעולם ולא ידע על עיסוקו, הכריז ש"**משיח הגיע**", ובמסגרת הליך משפטי הכריז עליו השופט שישב לדין כ"**צדיק**". כנשאל על הנשים הסביר שחלקן הגיעו אליו מפה לאוזן, חלק בעקבות ביקוריו בבתיהן וחלקן "**ראו אותי ורצו אותי**". הוא הסביר שהוא לומד כל הזמן ולכן הנשים מממנות אותו, ומי שאינה עובדת יולדת ילדים. הנאשם השווה את עצמו לשלמה המלך ואמר שיחסו לנשים השונות שווה ערך לנישואין לכל דבר. ניסיונות נוספים מצידה ליצור עמו קשר נתקלו בהתחמקות. החוקרת מסרה הודעה בנושא זה במשטרה בשנת 2000. חלק משיחותיה עם הנאשם ועם הנשים הוקלט, אך אחת הקלטות נעלמה ממשרד החקירות. הקלטות הנותרות נמסרו לתביעה (הוגשו כמוצגים **ת/151-ת/155**).

החוקרת השנייה העידה, שיצרה קשר עם [א.א] תחת סיפור כיסוי, לפיו היא מטפלת בקורסים הנערכים במסגרת של שיקום שכונות, ופגשה בה ובאחת מבנותיה. האחרונה הציעה לה לפגוש את הנאשם, ולאחר מספר שיחות טלפון נוספות הזמינה אותה לבקר בדירה בלה-גרדיה. בדירה פגשה חלק מנשות הנאשם שסיפרו דברים בשבחו וניכר היה שהן מעוניינות בהצטרפותה אליהן. את הנאשם פגשה לראשונה בסוף שנת 1999 ב"דיזנגוף סנטר" בתקופת חג החנוכה. הוא הגיע למקום מלווה במספר נשים שכרכרו סביבו וטיפלו בו. הן דיברו רק ברשות. הנאשם אמר לה להביט בעיניו ובמשך כמה דקות עשתה כן עד שאמר לה שהיא יכולה להפסיק. היא ניהלה עם הנאשם שיחת טלפון שהוקלטה, בה הסביר לה שהנשים אינן שונאות אחת את השנייה ואינן מקנאות זו בזו. הן הצטרפו אליו לאחר שכבר היה להן "**ניסיון עשיר**" ו"**הם עשו צבא והם ראו גברים, לא אחד ולא שתיים, עשרות ואלפים הם ראו גברים... העיניים שלהם ראו הרבה גברים. והם גם יצאו עם בחורים לא ראו אותי הראשון, אז הם עברו כל כברת הדרך והגיעו אליי, הם יודעים בדיוק את מי לתפוס**". הן נשארות עמו "**בגלל שהם רואים שזה העולם הזה הוא הכי טוב. אז הם לא מעוניינים לסגת... להגיד להם תעזבו אותי, הם לא יעזבו... זה לא הכוחות, זה הרבה דברים אחרים**". הוא המשיך ואמר "**אני אדם ישר, ישיר...יש לי 17 נשים, אני אעשה חוכמות?, יהיה לי מלחמה כל יום... כל יום יהיה לי מלחמה אם אני אשחק איתם**" (**ת/179**).

8. כבסיס העיוני לטענותיה, העידה המאשימה מטעמה את ד"ר דוד גרין, מומחה בכיר בפסיכולוגיה קלינית, ופרופ' נתנאל לאור, מומחה בפסיכיאטריה של הילד והמתבגר, שהגישו חוות דעת בתחום מומחיותם.

ד"ר גרין הוא מייסד ומנהל "מכון גרין לפסיכולוגיה מתקדמת" המטפל, בין השאר, במתלוננות. הוא כתב בחוות דעתו והעיד, כי ניתן להביא אדם למצב של "**שליטה מנטאלית**" (mind control) שהוא "**שליטה יעילה של אדם אחד על המחשבות והפעולות של אדם אחר**" (**ת/267**, ע' 27) באמצעות "... **הפעלה מניפולטיבית, מוגזמת או מרושעת...**" של תהליכים פסיכולוגיים המתפרשים על "**שש תופעות מרכזיות שהוכחו מבחינה**

אמפירית...: תסכול, רגשות אשם, צייתנות, קונפורמיות, סוגסטיה ודיסוננס קוגניטיבי" (ת/267, ע' 17). אשר לתסכול "...**המתוסכלים לא רואים תקווה בקיים ובאפשרי וכך ישועה יכולה לקרות להם רק בצורת ניסים ונפלאות. הם מבקשים להיות מרומים" (ת/267**, ע' 18). אשר לרגשות אשם "**משפחות, ולעיתים תרבויות שלמות, הופכות את מנגנון רגשות האשם... למכשיר סוציאליזציה מרכזי... המסייע... בהפעלת סמכות... קבוצות סגורות... מאפשרות לאדם המתוודה לחוות תחושת סיפוק פסיכולוגי דרך ההיטהרות הרגשית... והקלה ברגשות אשם אמיתיים או שתולים" (ת/267**, ע' 19-18). אשר לצייתנות "...**מעט מאוד אנשים מצליחים להשתחרר מתחושת חובתם לציית לדמויות סמכות ולחשוב בכוחות עצמם... אותה המערכת שמחזקת את התחושה שהאדם מעולם לא אחראי למעשיו ושתמיד יש מישהו מעליו שמשפיע על האירועים בחייו, מנצלת את נטייתו לציית ומטילה עליו מטלות בלתי מוסריות או בלתי הגיוניות" (ת/267**, ע' 19). אשר לקונפורמיות, "... **הצורך להתאחד עם דעות או נורמות הקבוצה כדי להיות מקובל חברתית מתרחשת גם ללא לחץ או שכנוע קבוצתי... קיים חשש כבד לקבל החלטות גדולות וקטנות ללא אישור או הסכמת הסמכות" (ת/267**, ע' 21-20). אשר לסוגסטיה, מדובר ב"...**תהליך פסיכולוגי שכיח שבו ניתן לגרום לרוב האנשים לשנות את עמדותיהם, <u>רגשותיהם</u>, אמונותיהם והתנהגותם על ידי השפעה לא מודעת על מרכיבים אלו... הסוגסטיה יכולה להיעשות בהכרה מלאה, אך גם במצב היפנוטי... משפיעה על שינוי תפישתו ואמונותיו של האדם, על החלטה שהוא עשוי לקבל או פעולה שהוא עשוי לבצע. אנשים רבים מפעילים אסטרטגיות השאה מבלי לדעת זאת, אך הוכח שככל שהאדם המפעיל את הסוגסטיה נתפש כסמכותי יותר... השפעתו על השינוי מהירה וחזקה יותר. גורמים רבים משפיעים על עוצמת הסוגסטיה כגון המערך (setting) שבו היא מתרחשת – כנסייה לעומת סופרמרקט, חזרתיות לעומת מסרים חד-פעמיים, מעורפלות המסר, שנתפש לרוב כמורכב ובלתי ניתן לסתירה, המצב האמוצינאלי של האדם, רקע אישי, מבנה אישיות וכו. במצבי חרדה או פחד ההשאה חזקה יותר... הסוגסטיות יכולות להיות וורבליות, וויזואליות שמיעתיות או קינטיות... מרבית האנשים סוגסטיבילים במידה מסוימת..." (ת/267**, ע' 22-21; הדגשה במקור). אשר לדיסוננס הקוגניטיבי, "...**אדם נוטה לחפש הצדקות כדי להפחית את המתח שנוצר בזמן שהוא מחזיק בשתי דעות או עמדות מנוגדות או שמתנהג בצורה שלא מתיישבת עם דעתו או עמדתו. לדוגמה אם אדם מתלבט בין שתי אופציות העומדות לרשותו ובוחר באחת מהן, הוא יהיה חייב להצדיק את בחירתו... חסידים רבים של מנהיגי קבוצות מיסטיות, רוחניות או פסבדו משפחתיות ממשיכים להאמין במנהיג הכת גם לאחר שנחשף כרמאי, לא משום גדולת נפשם אלא משום ההשלכות הפסיכולוגיות הבלתי נסבלות שייחוו אם יקבלו את העובדה שרומו" (ת/267**, ע' 23-22). בהתייחס למסגרת הזמן העיד כי "**התהליך הזה יכול להיות מהיר ויכול גם להיות ארוך, תלוי גם באישיות של הבן אדם והרצון המוקדם שכבר קיים, שאם אתה הולך למקום אתה נשאר בו...**" (פרו' ע' 1385 ש' 30-29).

הוא סיכם חלק זה של דבריו כך: "...**התהליכים הפסיכולוגיים שתוארו לעיל מהווים מרכיב מרכזי בשינויים בתפיסת עולמו של האדם, בעיקר בסביבה הפועלת בצורה מכוונת למטרה זאת. אף אחד מהם אינו מספיק ליצירת שליטה מנטאלית.. אך במשותף הם מייצרים את התשתית הפסיכולוגית המאפשרת שינויים מרחיקי לכת בתודעתו של הפרט, בעיקר במצבים, קבוצות או חברות שבהן מנהיג או מנהיגים מעוניינים להשתלט על הפרט ולנצל אותו למטרות אישיות. אנחנו מוצאים תהליכים אלה בכל הדתות הממוסדות, בארגונים פוליטיים, בתעמולה, בפרסומת שיווקית ואף בחינוך. הדבר המעניין... הוא העובדה שרוב המושפעים טוענים לבסוף שהשינויים בתודעתם ובתפיסת עולמם התרחשו ללא כפייה והתוצאה הסופית הינה בחירה חופשית ורצונית. גם הסביבה המתבוננת... נוטה לייחס לאנשים שעברו מניפולציות חמורות להשתלת רעיונות, עמדות או ערכים חדשים, בחירה חופשית ובעיקר אי הפעלת כוח התנגדות וחסינות פעילה אל מול המניפולציות שהופעלו עליהם**" (**ת/267**, ע' 24-23).

ד"ר גרין המשיך והסביר, שבהסתמך על הבסיס הפסיכולוגי האמור, הוכרו קבוצות המכונות בספרות המקצועית "קבוצה סמכותנית". קבוצה כזו תכלול את המאפיינים הבאים:

1. מבנה שליטה היררכי-פירמידאלי. המייסד הינו אדם המגדיר עצמו מנהיג ולרוב מייחס לעצמו כישורים או כוחות על אנושיים. בשלבים מאוחרים יותר מורחבת קבוצת ה"מנהיגים" לחברים בכירים אחרים, כגון: בת זוגו של המנהיג, או בני משפחתו. המקרה האופייני איננו של אדם שביקש מלכתחילה להקים קבוצה סמכותנית ולמד את התיאוריה הכרוכה בכך, אלא אדם שנקלע לסיטואציה וגילה את היתרונות הגלומים בה.

2. איסוף קבוצת מאמינים וביסוס כלכלי של הארגון באמצעות משאביהם – רכוש קודם, עבודה, או קיבוץ נדבות. הוראותיו של המנהיג תופנינה, במרבית המקרים, לשרת את צרכיו שלו. המצטרפים יהיו לרוב אנשים המצויים בשלב של גיבוש זהות, עקב גיל צעיר (עד שנות ה-30 המוקדמות), משבר, או רקע קשה אחר והעדר קבוצת תמיכה משפחתית או אחרת.

3. אישיותו של המנהיג תכלול מגלומניה המפותחת על רקע של רגשי נחיתות והעדר דמות אב חיצוני. לכך נלווית בחלק מהמקרים הפרעת אישיות, לרוב אנטי-חברתית, שיש בה כדי להסיר את המעצורים מפני עשיית שימוש לרעה בתכונות של כריזמה אישית. בעלי אישיות זו מוגדרים כ"נרקיסיסטים פרברטיים".

4. טכניקת הגיוס מכוונות לאובדן כושר השיפוט, החשיבה הביקורתית והיכולת לקבל החלטות עצמאיות, ומופעלת בידי אנשים ידידותיים ובלתי מאיימים, שאינם מעוררים את מנגנוני ההגנה הרגילים. באמצעות תקיפת האני הפנימי של האדם, המנהיג מצליח בהדרגה לפרק ולעצב מחדש את זהותם של חברי הקבוצה ולהעניק להם פסבדו-זהות קבוצתית חדשה. השכנוע להצטרף יכול להיות קצר בזמן, ותלוי במאפייני המצטרף ופגיעותו לסוגסטיה, שהיא כלי רב עוצמה, ובאופן ספציפי יכולתו ליצור סימביוזה של כניעות אל מול הנרקיסיסט הפרברטי.

5. קיומו של תקנון של מותר ואסור, ובכללו, איסור עזיבה, שאמנם אינו מפורש מחשש של התערבות הרשויות. בכל הקבוצות האמירה הצינית הראשונה שנאמרת היא, שכל אחד יכול לקום וללכת. בפועל המנהיג מעוניין שכל אחד יישאר וישרת את צרכיו. חברי הקבוצה לא ילכו אפילו אם השער פתוח. אנשים לא יכולים לעזוב מכיוון שהתלות בקבוצה היא טוטאלית והם כבר איבדו מזמן את כושר ההחלטה העצמית, מלבד מקרים בודדים. רוב האנשים מצייתים וחושבים באמצעות מוחו של המנהיג. המוח העצמאי שלהם נרצח והיחידי שמקבל החלטות, כולל החלטות של לקום וללכת, זה המנהיג (פרו' ע' 1280 ש' 27-23).
בהקשר זה ציין, שגם אנשים היוצאים בשאלה סובלים מרגשות אשם במשך שנים (פרו' ע' 1354 ש' 23- ע' 1355 ש' 2).

6. נאמנותם של המצטרפים נשמרת באמצעות שינוי זהותם, ממי שהיו לדמות אחרת. המנהיג הוא המפרש המוסמך היחיד של הרעיון "הרשמי" של הקבוצה. השינוי לאותה דמות אחרת כרוך בשינוי רדיקלי באורח החיים ואימוץ דרכי התנהגות חדשות: שינויים במזון, בלבוש, בשפת הדיבור. במקביל, נערך ניתוק של המצטרפים מבני משפחותיהם וממקורות תמיכה חברתית חלופיים, תוך תיוגם של אלו כרעים ופסולים, ולעיתים תוך שתילת זיכרונות כוזבים בדבר פגיעות מיניות ואחרות. לכך נלווה ניתוק ממקורות מידע חיצוניים, כגון שידורי טלוויזיה. פעולות אלו יוצרות מעין "התקן תוך מוחי" אשר שולל את האפשרות לאמץ רעיונות חדשים, ומקנה להנהגה "שליטה מנטאלית" בהם. פנייה לרשויות, בכל נושא שהוא, לא תיעשה, אלא אם כן קיבלה את אישורו של המנהיג. עם הרחקת המנהיג מהכפופים לו הקבוצה לרוב תקרוס, אך ככל שקיימות נקודות עיגון משמעותיות יותר לנאמנות מלבד אישיות המנהיג (כגון פילוסופיה ייחודית, רעיון רשמי המנותק ממנו, "כתבי קודש" וכיו"ב) גם

בניתוק המנהיג מהקבוצה לא יהא כדי לגרום להתמוטטותה האוטומטית. ככל שהקבוצה גדולה יותר, נדרשים גורמים מתווכים כגון טקסטים ופרקטיות טקסיות, שכן המנהיג אינו יכול להחזיק מגע ישיר קבוע עם מאמיניו.

7. חברי הקבוצה מפתחים מעין "פוביה מקבלת החלטות", מאבדים את כושר ההחלטה העצמאי והיכולת להגן על האינטרסים שלהם כלפי המנהיג, שהוא נשוא של "פולחן אישיות". נאמנותם אליו מפותחת בהדרגה על דרך של דרישות גוברות והולכות בהיקפן ועוצמתן ומגיעה לכדי נכונות להתאבד לכשירצה המנהיג. התמורה היא עלייה מובטחת למדרגה רוחנית גבוהה יותר. ייתכן ויהיו חברי קבוצה נדירים, חזקים יחסית, אשר יוכלו להביע התנגדות בתוך הקבוצה, ואלו יצורפו לקבוצת ההנהגה או יסומנו כאיום עליה ויהיו חשופים לסנקציות לעתים מזומנות.

8. יחסי מין משמשים הן כמטרה והן ככלי לקשירה משמעותית יותר של בני הקבוצה זה לזה ולמנהיג. נשים בקבוצות סמכותניות, הכוללות יחסי מין עם המנהיג, מוותרות על סימני שאלה או רגשות אמביוולנטיים לגבי מורכבות הדינאמיקה המינית ונכנעות למנהיג בכל מצב ובכל תנאי. גם קיום שיח בין הנשים לבין המנהיג, המוצג כדיאלוג סימטרי בין אנשים קרובים הוא פארסה בלבד, כי תמיד ידו של המנהיג תהיה על העליונה. במידה ומתעוררים חיכוכים הם זוכים לגינוי וגורמים לאישה רגשות אשם ותחושות חוסר נאמנות למנהיג ודרכו.

9. על חברי הקבוצה מופעלים מנגנוני לחץ גלויים וסמויים כולל איומים בעונשים קוסמיים, איום ומימוש עונשים מוחשיים, כגון חרמות ופגיעה פיזית, ומסגרות של מעקב אחרי פעולותיהם לצורך בחינה מתמדת של נאמנותם, אכיפת התקנון, ומניעת עזיבה.

10. הסתרה וסודיות של המתרחש בתוך הקבוצה. נכונות למעשים נואשים כנגד איומים חיצוניים.

11. מינוי יורש מבין קרובי משפחת המנהיג.

(**ת/267** ע' 26, ע' 36-40, ע' 54, ע' 57; פרו' ע' 1275-1295, 1354-1355, 1388-1389, 1396)

ד"ר גרין הסביר, שקיים קושי מהותי בעריכת מחקר מקיף בתחום "קבוצות סמכותניות", משום

שבזמן אמת המעורבים אינם נוטים לשתף פעולה עם חוקרים מן החוץ; חברים לשעבר אינם נוטים לפנות לטיפול לאחר שהם יוצאים מהקבוצה, והמחקרים נעשים בהתבסס על קבוצות לאו דווקא מייצגות, של מי שנכון ומעוניין לפנות לטיפול; קיים קושי לאדם מן השורה להבין את מצבו הנפשי של חבר הקבוצה; וקבוצות סמכותניות מסוימות, כגון הסיינטולוגיה, מחזיקות בעוצמה פוליטית משמעותית המונעת הפניית תקציבי מחקר לתחום.

לעדותו, לעתים קרובות נעשה שימוש בתהליכים הפסיכולוגיים הקשורים בשליטה מנטאלית, גם במסגרות דתיות מוכרות, או במסגרות מוסדיות כמו צבא, ואינו שולל שבמקרים מסוימים עשוי השימוש בטכניקות הללו להביא אדם לתוצאות אובייקטיביות, חיוביות. במקרים אחרים, יתכן שימוש במנגנונים האמורים לתוצאות מזיקות אך מוגבלות בחומרתן, וכדבריו: "**השליטה המנטאלית יכולה להופיע גם בפרסומות של 'קוקה-קולה', שגרמה לאנושות כולה לאהוב משקה מזיק, שלא יודעים את מרכיביו. מבחינת מיליוני האנשים שהתמכרו לקולה, זו תופעה מדהימה**" (פרו' ע' 1385 ש' 13-10). המייחד את הקבוצות הסמכותניות הוא שמדובר במערך הרבה יותר מורכב ומהודק בשני היבטים עיקריים: האחד, אי שקיפות בפני המתגייס הפוטנציאלי, והשני, היקף תחומי החיים ועומק השליטה עליהם מבקש הארגון לפרוש את חסותו (**ת/267**, ש' 34-33).

הוא הסביר שהעניין המחקרי האישי שלו בתחום נסמך במידה רבה על עמדתו הנורמטיבית האישית בנושא, לפיה ישנו רע אינהרנטי בוויתור של אדם על עצמאות המחשבה שלו, וההנחה שבמצב כזה ייעשה שימוש שישרת את האינטרס של המשפיע. לכן, לשיטתו, גם אם חברי קבוצה סמכותנית מגדירים עצמם "מאושרים", מדובר בתודעה כוזבת ואין לקבל את הדברים. הוא דוחה עמדה שהציגה קבוצה של 26 אנשי אקדמיה בישראל במכתב פתוח שפרסמה בשנת 2011, לפיה אין הצדקה מבחינה מחקרית-מדעית וערכית-דמוקרטית לקביעת איסורים על פעילות "קבוצות דתיות חדשות". לדעתו, עמדה זו נסמכת על אי היכרות עם הפרקטיקה של קבוצות סמכותניות והשלכותיהן על החברים בהן. הוא הדגיש, שהוא אינו עוסק באופן אישי בפעילות נגד קבוצות סמכותניות מעבר לעיסוק המקצועי.

במסגרת המקצועית-ציבורית, הוא הופיע בפני ועדות ציבוריות אשר עסקו בנושא קידום חקיקה ספציפית להתמודדות עם הנושא. ככל הידוע לו, הדיון בוועדות הציבוריות לא הניב תוצאות, עקב הקושי ביצירתה של הגדרה משפטית למינוח "קבוצה סמכותנית", ובמיוחד כזו המוציאה מתוכה קבוצות דתיות מוכרות. במסגרת המקצועית-תקשורתית הוא התראיין באשר לתיק שבפנינו והסתמך על סרט תיעודי בו צפה. במסגרת המקצועית-טיפולית, המכון אותו הוא מנהל מקבל תמורה כספית עבור טיפול בחלק מהמתלוננות בתיק זה ובילדיהן, אם כי הוא עצמו אינו מעורב

בטיפול או בפיקוח עליו. מעורבותו מעבר לפן הכספי והלוגיסטי, התבטאה בהדרכת המטפלים קודם לתחילת הטיפול בנושאים התיאורטיים והטיפוליים, כאשר הנחת היסוד, מאחוריה הוא עומד גם כיום, הייתה כי מדובר בקבוצה סמכותנית. בעניין זה, הטיפול נערך באופן פרטני, ולא בקבוצה.

אשר למונח "**שליטה מנטאלית**" ד"ר גרין הסביר, ש"**יש ויכוח לגבי המינוח... פיליפ זימברדו מסטנפורד... משתמש במונח mind control והוא אומר שהשיטות האלו מופעלות, בין היתר, בצבא. הוא משתמש במושג זה. כבר הייתי בהרבה מאוד סמינרים וישבתי עם קולגות ודיברנו. זימברדו יוכל לתת הרצאה על איך קורה שאדם משתלט וגורם לאדם אחר לבצע כל מעשה, כולל רצח, הוא יסביר את זה. למונח עצמו אין חשיבות אלא רק למשמעותו**" (פרו' ע' 1345 ש' 10; 24-19). הוא הבהיר כי לגבי רמת המסוכנות של הקבוצה ועוצמת התהליכים שמופעלים, יש ויכוח, אבל לא לגבי העובדה שאנשים שנמצאים במסגרות כמו צבא, או כמו ילדים שהולכים לגן או אנשים שבאים לבית המשפט נתונים למסגרת שמפעילה עליהם רמה זו או אחרת של השפעה. אשר למועד בו ההשפעה הזו מנטרלת את כושר ההחלטה האישי של האדם והוא מופעל ע"י הזולת, מבחן התוצאה מוכיח שיש אנשים וקבוצות הנתונים לפעולה ישירה של המנהיג או המנהיגות עליהם והם לא יכולים לקבל החלטה מכל סוג שהוא (פרו' ע' 1347 ש' 32 – ע' 1348 ש' 12). אשר למעמדה של התיאוריה באקדמיה העיד כי יש נושאים שלגביהם יש קונצנזוס, ומעוררים פחות פולמוס. לגבי העניין של האם זה מדעי או לא, יש ויכוח ופולמוס לגבי אלה שתוקפים לבין אלו שמצדדים. אמת המידה לזיהוי היות האדם ב"שליטה מנטאלית" היא מידת הסטייה מהקונצנזוס החברתי הכללי. אשר לאיכות המחקר, הסביר, שאנו מדברים על תופעה יחסית חדשה ומוזרה ולכן, כדי לאסוף נתונים וחומר שיאיר את התופעה, חייבים להסתמך על חומר פנומנולוגי, שהוא חומר שמתאר תופעות. לדעתו הוא אינו חסר תקפות מדעית מאשר כל חומר אחר שהופך לאקדמי.

הוא אישר כי עמדתו המקצועית לפיה יכול אדם להימצא ב"שליטה מנטאלית" (או מינוחים אחרים המתייחסים לתופעה דומה) לא זכתה לקבלה כללית ולהכרה בידי הגופים המקצועיים הרלוונטיים ובבתי המשפט בארה"ב. לפי הסבריו, הנימוק לדחייה הוא אי קיומו של תיקוף מדעי מספק, הנובע מהקשיים בעריכת המחקרים, ולא בשלילה פוזיטיבית של הרעיונות העומדים בבסיסם.

חלק נוסף של חוות דעתו מתייחס להערכה שהתרשם מהנאשם. ד"ר גרין אישר לפנינו שמעולם לא פגש את הנאשם וכתב את הדברים בהסתמך על "**הקלטות**, **תמונות של תכנית טלוויזיה**, **תשובות לשאלות של חוקר במשטרה**..." (פרו' ע' 1382 ש' 26-25). בנסיבות אלו אישר כי אין בידו לספק "**אבחון**" של הנאשם אלא "**הערכה**" בלבד, שלנאשם "**הפרעת אישיות אנטי-חברתית**". לדבריו, מינוח זה קרוב במשמעותו למה שבספרות המקצועית נקרא "פסיכופתיה" ו"סוציופתיה". התכונות הקשורות בכך הם אגואיזם ואגוצנטריות, תחושת גדלות, חוסר במצפון וברגשות אשם, ניהול אורח חיים טפילי ונצלני, ושימוש במניפולציות.

9. עד מומחה נוסף מטעם התביעה הוא, פרופ' נתנאל לאור - מומחה לפסיכיאטריה של הילד והמתבגר, מרצה באוניברסיטת ת"א, פרופ' קליני באוניברסיטת "ייל", מנהל מרכז לבריאות הנפש ומנהל מקצועי של מרכז "חוסן". הוא העיד כי קיים ספקטרום שנע בין רצון, שעבוד וחפצון. זהו יחס שנע בין הערצה לבין שבי פסיכולוגי ממשי. הוא ייעץ למשטרה כמומחה, לקראת מעצרו של הנאשם בשל חשש מהסכנות הפוטנציאליות הכרוכות במעצר. הוא הדגיש כי החשש היה מפני גילויי אלימות המופנים כלפי העצמי, הזולת והחברה (**ת/294**, ע' 5). הוא אינו סבור שאזהרתו הייתה מיותרת, שכן ייתכן ודווקא אמצעי הזהירות שננקטו, מעצר בו-זמני של הנשים השונות תוך הרחקתן מילדיהן, מנע אסון. מתוך חומר החקירה המשטרתי שהוצג לו, הערכתו כי הנאשם ביקש לקדם אידיאולוגיה של **"גאולה דרך הביבים"** (קרי דרך מעשים קשים, קיצוניים, ולכאורה אסורים מוסרית), תוך הגדלת הקבוצה באמצעות ילודה שתפעל על מנת לקדם את האידיאולוגיה הזו. הנאשם השתמש במניפולציות פסיכולוגיות, כגון, הפגנת יכולת הכלה יוצאת דופן עד שלב מסוים, ואז הבעת קוצר רוח. כן השתמש בהיפנוזה באמצעות קולו, על מנת להשפיע על התנהגותן של הנשים. לשיטתו, לנאשם יכולת יוצאת דופן בקריאת הבעות פנים והבנת הלכי הרוח של העומדים בפניו וכישורים מדהימים נוספים. הכישורים הם מצד אחד, קוגניטיביים, אידיאולוגיים, ומצד שני, רגשיים וטכניים. יש לו יכולת מניפולציה בנפשו של הזולת, דרך מצג מאגי או בדרך של תגמול או מעקב ושליטה קפדניים או מוקפדים. הוא פונה בקול אבהי, חם, רך ומפתה בתחומי מציאות שאינם מתיישבים, על מנת להכניס אדם או ילד לתחום מציאות אחר, ולבלבל אותו (פרו' ע' 1425 ש' 22-17).

לדעתו יש לנאשם יכולת להציג עצמו כבעל השפעה עודפת ולנצל באמצעות כך אנשים אחרים.

<u>טענות הצדדים</u>

10. המאשימה טוענת, שלאור העובדות שתוארו לעיל, יש לראות את חייהן של המתלוננות לצד הנאשם כמסגרת של **"קבוצה סמכותנית"**, שבה הוכפפו האינטרסים שלהן באופן מלא לאלו של הנאשם. הנאשם נקט בדרך של מניפולציות פסיכולוגיות, בכללן, הצהרות בדבר כוחות על ויכולות ריפוי ותחלואה הנתונים בידיו, ובכך שתל בלב המתלוננות פחד, רכש לעצמו ביודעין שליטה בחייהן ושלל את יכולתן לבחירה חופשית. לטענתה, אורח החיים אשר היה נהוג בקבוצה עולה כדי תנאי עבדות, שכן הנאשם הטיל על המתלוננות מגבלות שונות, והוראות "עשה" ו"לא תעשה" חריגות ביותר. אלו צמצמו משמעותית את אפשרויות הבחירה בכל היבט של חייהן, תוך העמדתן בתחושת מעקב מתמיד, וזאת במטרה בלעדית לשרתו. וכדבריה - לא הייתה בין הנאשם לנשים כל מערכת של הדדיות, אלא הכל היה חד כיווני, כשהנשים כפופות לתכתיבי הנאשם, מעריצות ושבויות תחתיו. הנאשם הפעיל וכפה שלל הגבלות על הנשים, שחלו על כולן, ושמכוחם ומכוח האמונה העיוורת בו ובכוחותיו שיצר בקרב הנשים, שלט מעל לכל ספק סביר, בחיי הנשים ושלל את חירותן לצורך קבלת שירותים, לרבות

שירותי מין. לא הייתה כאן, ולו לשעה קלה מערכת של בני זוג, אלא של אדון מול שפחותיו, שכן בניגוד לזוגיות בין שניים, מדובר במספר רב של נשים. הדיווחים במסרונים של הנשים לנאשם היו לכוון הנאשם, הענקת הכספים והמתנות הייתה עבור הנאשם, מכתבי אהבה נכתבו אל הנאשם ובהנחייתו, מין היה בהתאם לרצונו של הנאשם, כל אורחות חייהן של הנשים הוכתבו ונקבעו על ידי הנאשם (עמ' 96-95 לסיכומיה).

על הבסיס האמור, טוענת המאשימה, כי יש להרשיע את הנאשם בעבירה לפי סעיף 375א לחוק העונשין, של "**החזקה בתנאי עבדות**".

11. ההגנה טוענת לעומתה כי מסכת הראיות בכללותה, גם אם מצביעה על אורח חיים חריג ובלתי מקובל, אינה מבססת ביצוע עבירה בידי הנאשם, לא כל שכן העבירה המיוחסת לו. במישור המשפטי העקרוני, תכלית העבירה היא התמודדות עם תופעת העבדות ותופעות דמויות-עבדות, כפי שזוהו בידי המוסדות הבינלאומיים הרלוונטיים. השימוש שמנסה המאשימה לעשות בעבירה זו כלפי הנאשם מהווה ניצול לרעה של נוסח הסעיף, במטרה להתמודד עם תופעה חברתית שאינה רצויה בעיניה, קרי: קיום "**כת**" או "**קבוצה סמכותנית**", שאינה נמנית עם התופעות שהעבירה נועדה להתמודד עמן. מעבר לכך, בחינת מסכת הראיות שהוצגה בהליך הנוכחי, מעלה, שהמאשימה לא ביססה קיומה של התופעה שמכונה "הקבוצה הסמכותנית" באופן שהמערכת המשפטית יכולה להכיר בה. יתרה מזו, לא הוכח שהנאשם הנהיג קבוצה כזו שהמתלוננות והנשים האחרות היו כפופות לה. מדובר בנושא המצוי במחלוקת בין המומחים, כאשר גוף המחקר בו אינו שלם ופגום. חוות הדעת שהציגה המאשימה נסמכות על בסיס עובדתי חלקי ביותר, ואף אחת מהן אינה מעוגנת במפגשים ישירים של המומחים עם הנשים והנאשם. ניכר שהן מהוות ניסיון מגושם ליישם מודל תיאורטי-כללי על הנאשם והמתלוננות, בלי לתת את הדעת על התכנים והנסיבות הייחודיים להם. הקשיים בולטים במיוחד בחוות דעתו של ד"ר גרין, שנכתבה בהתבסס על ראייה חברתית ואמונותיו האישיות-נורמטיביות ותוך התעלמות מהסטנדרטים המקצועיים המקובלים האוסרים הגשת חוות דעת לצרכים משפטיים למי שיש זיקה אישית או מוסדית להליך. מעבר לכך, לא הובהר מהו הגבול שבין סוציאליזציה "מקובלת", כגון, בידי משפחה, מוסדות דת, מערכת חינוך או צבא, לבין אותה "**שליטה מנטאלית**", לה מבקשת המאשימה לשוות גוון פלילי.

בחינת חומר הראיות לגופו, כולל תיאורי הנשים עצמן ביחס לאירועים, מעלה, תמונה של תחרות ביניהן על חיבתו וזמנו של הנאשם, כאשר כל אחת מהן פועלת ביודעין הן באשר למהות פעולותיה, והן באשר לחריגותן בהשוואה להתנהגות בחברה הכללית. כך באשר לקיום יחסי מין עם הנאשם (ביחס אליו הביעו הנשים התלהבות), לקעקועים, לשינוי שמותיהן ולבושן וכיו"ב. מדובר בבחירות חופשיות שניתנו תחת מערך תמריצים מסוים, וגם אם חלקן נראה תמוה, לא ניתן, לדעת ההגנה, לייחס לנאשם אחריות לשילובן בחייו, נקיטה באורח חיים מסוים, והישארות לצידו. יתרה מכך, יחסי המתלוננות עם הנאשם היו סוערים וכללו מחלוקות ומריבות רבות. היבטים רבים של חיי הבית, לרבות הקופה המשותפת, תוכננו ובוצעו בידי הנשים עצמן, לעתים תוך פנייה או התייעצות

עמו. הנאשם מצידו לא פעל על מנת לצרף אליו נשים נוספות (ואלו הצטרפו בעיקר בעקבות מפגשים עם הנשים הקודמות). הנאשם לא מנע מהן תנועה פיזית או קשר עם משפחותיהן, לא השתמש באלימות או איים בה, לא מנע מהן לעזוב ולא הטיל עליהן חיובים משפטיים המונעים את עזיבתן, לא גירשן בעל כורחן גם כאשר הביעו בפניו תרעומת על התנהלותו במונחים קשים. ה"עונשים" הקוסמיים, שלכאורה הציג בפני הנשים, מעולם לא התממשו. גם בעת שנתן הוראות לנשים, כגון, בנושא סידורי מגורים, עשה כן בהתייעצות ומתוך מטרה של שמירת הסדר ומניעת מריבות ומחלוקות. מדובר בהתנהלות שוודאי שאינה תואמת את הכניעות המוחלטת של מצב "**השליטה המנטאלית**" או אורח חייה של "**קבוצה סמכותנית**" כפי שתואר בידי מומחי המאשימה. "סדר המשפחה" נערך על מנת להקל על הנאשם ולחסוך פניות אליו, כמעין קודקס כללי התנהגות קיימים, שיאפשר פתרון סכסוכים בלא התערבותו הספציפית. בפועל, המסמך היה אות מתה, כאשר מחד גיסא, הנשים התעלמו מהוראות שנראו להן "לא הגיוניות" או "מגוחכות", ומאידך גיסא, הסנקציות בו לא התממשו. הסנקציות היחידות שהעמיד הנאשם בפני המתלוננות היו הבעת כעס, התעלמות והימנעות מקיום יחסי מין, ואלו רק נדמו לנשים, מבחינה סובייקטיבית, כעונש כבד. "אכיפה", ככל שהתקיימה, נעשתה בידי נשים אחרות, ביוזמתן שלהן, לעתים מתוך פרשנות מרחיבה לאמירות מקריות של הנאשם. "אמצעי הפיקוח", עליהם הצביעה המאשימה, לא היו משמעותיים: המצלמות בבית הוצבו על מנת למנוע מעשי אלימות וגניבות בין הדיירים, הן הילדים והן הנשים, ובפועל השתמשו בהן תקופה קצרה של מספר חודשים. דיווח לנאשם באמצעות מסרונים לא היה "מצוות ייהרג ובל יעבור", כאשר חלק מהמתלוננות לא עשו כן כלל, בעוד שאחרות ראו בהם אמצעי לקרבה והוסיפו מיוזמתן דברי אהבה לנאשם, שכלל לא נדרשו.

לשיטת ההגנה, אין לומר, שהנאשם "החזיק" במתלוננות, שבן הן היו חופשיות להיכנס ליחסים עמו או לעזבו (וחלקן אף בחר לעשות כן, באופן מלא או חלקי, כפי שעשו גם נשים אחרות). המתלוננות עצמן סיפקו הסברים לאי עזיבתן את הנאשם ביחס של אהבה כלפיו, תחושת אחריות כלפי הילדים, אי קיומה של אלטרנטיבת מגורים ראויה וכיו"ב. גם האזנות הסתר מלמדות על דברי חיבה הנאמרים בין הצדדים לשיחות, ולא על יחסים מבוססי פחד. החלקים בתיאורי המתלוננות המבקשים להעצים את השפעת הנאשם עליהן, מהווים מעין "חוכמה בדיעבד" מצד מי שאינן נכונות ליטול אחריות על מעשיהן ובחירותיהן, ומבקשים להעבירה אל כתפי הנאשם. אין לומר שעיקר מערכות היחסים שניהל עמן היה שימוש בהן ל"עבודה" או ל"שירותי מין", תיאור שאף אחד מהצדדים לא ראה לנגד עיניו בזמן אמת. המתלוננות בחרו להיענות להעדפתו של הנאשם לעסוק בעבודות משק בית מטעמים רציונאליים של שכר גבוה יחסית, ויכולת לחמוק מתשלום מס תוך המשך קבלת תמיכה מהמוסד לביטוח לאומי. כספים אלו הספיקו לקיומן וכלכלתן היומיומית, בין השאר, בהתבסס על מערך הסיוע ההדדי בכספים ובגידול ילדים, שהיעלמותו מחייהן בעקבות מעצרו של הנאשם הקשתה עליהן. הנשים לא עבדו שעות חריגות, והקדישו לכלכלת הנאשם סכומים שהיו אך כ-10% משכרן. מספר מתלוננות סירבו לשאת בהוצאות מסוימות, והנאשם לא

הביע כעס על כך. מתלוננות ששינו את שמותיהן הרשמיים עשו כן לפי בחירתן, ולעתים קרובות המשיכו להשתמש בשמותיהן המקוריים במקביל. המגעים המיניים נערכו מתוך רצון הדדי להנאת שני הצדדים, והמתלוננות הביעו במפורש ולעתים אף באופן בוטה רצון ודרישות לקיומם. בתקופה הרלוונטית לאישום הראשון, מספר מתלוננות לא קיימו או כמעט ולא קיימו יחסי מין עם הנאשם, מבחירתן שלהן. העובדה שיחסי המין שקיים הנאשם עם המתלוננות כללו אקטים שונים ומגוונים אינה הופכת אותם ל"שירותי מין". שירותים אישיים, מימון מותרות, טיפולים שונים, ומתנות נמסרו לנאשם מרצונן ולעתים מיוזמתן של המתלוננות, כחלק מהתחרות על תשומת לבו ובלא כל חובה לעשות כן. הסכם המתנות נערך רק על מנת שיבהיר כי הנאשם אינו מחויב לתת יחס מועדף לאשה שתקנה לו מתנות. הנשים מימנו נסיעות עם הנאשם במטרה לבלות אתו זמן איכות, כחלק מחוויית הטיול וההנאה הכרוכה בו.

<u>דיון</u>

12. ההוראה מכוחה מבקשת המאשימה להרשיע את הנאשם היא הוראת סעיף 375א לחוק העונשין שזו לשונה:

> **"המחזיק אדם בתנאי עבדות לצורכי עבודה או שירותים לרבות שירותי מין, דינו – מאסר שש עשרה שנים.**
>
> **(ב) נעברה עבירה לפי סעיף קטן (א) בקטין, דינו של עובר העבירה – מאסר עשרים שנים.**
>
> **(ג) בסימן זה, 'עבדות' – מצב שבו מופעלות כלפי אדם סמכויות המופעלות ככלל כלפי קניינו של אדם; לעניין זה, יראו שליטה ממשית בחייו של אדם או שלילת חירותו כהפעלת סמכויות כאמור".**

13. קודם שנפנה לדיון באישום לגופו, נציין מספר קשיים שהתגלעו במהלך הדיון.

ראשית, בכתב האישום המאשימה טוענת שהנאשם "**קשר לחייו**" נשים שונות, וכי "**הציב עצמו בקרב הנשים כמורם מעם וכשווה ערך לבורא-עולם**", וכי "**הפעיל... כלפי נשותיו אותם כללים וסמכויות, שאופיים ומשמעותם המעשית הלמה מערכת יחסים שבין אדם וקניינו החפצי**". לאחר מכן מובאת רשימה ארוכה המפרטת דרישות שהעמיד הנאשם בפני הנשים ופעולות שביצעו למענו. אין כל הבהרה מהן הפעולות בהן נקט או האמצעים בהם השתמש הנאשם על מנת "לקשור לחייו" נשים או לקבל את "מעמד העל" המיוחס לו. רשימת הפעולות המפורטת בכתב האישום אינה אלא אופן ניצולו של המעמד האמור, או נסיבות המלמדות על קיומו, או שניהם. אין להבין, ביחס לחלק ניכר מתוך אותן

"דרישות" ו"הוראות" המצוינות בכתב האישום אילו הוצגו, כיצד הוצגו, בפני מי, והאם קוימו אם לאו. כמו כן, ניסוחים מעין אלו, המדברים על אירועים בדרך הכלל, מקשים לזקק מתוך כתב האישום את היסודות העובדתיים והמשפטיים שלגישת המאשימה מגבשים את העבירה המיוחסת לנאשם. יתר על כן, בשלב הסיכומים חזרה בה המאשימה מהעבירות לגבי 6 נשים מתוך ה-18 שנכללו בכתב האישום, ללא כל הסבר מהותי. זאת ועוד. בסיכומי המאשימה נכללות לראשונה טענות כלליות באשר לאופן יצירת ה"מעמד" הנטען, לפיהן הנאשם "...**טווה את הקשרים סביב כל אחת ואחת**, **על פי ותוך שימוש בחולשותיה**, **נקודות התורפה שלה**, **אהבותיה ופחדיה**, **כל אחת ואחת**... **דרך שילוב של אמצעי שליטה שונים**, **אותם המציא או אימץ**, **דרישות וסנקציות**...". ההתייחסות הן לנסיבותיהן האישיות של הנשים, והן לתזה שהציג ד"ר גרין נעשתה באופן קצר וכוללני מבלי להתייחס באופן פרטני ליסודות הנדרשים להבהרת יצירת ה"שליטה המנטאלית" באשה מסוימת. קרי: חולשתה הספציפית, וכיצד מעשי הנאשם כלפיה הובילו לשליטה בה.

שנית, המאשימה בחרה לייחס לנאשם כלפי נשים שונות עבירה של החזקתן בתנאי עבדות. אין חולק, שבמהלך התקופה הרלוונטית לכתב האישום, קיים הנאשם מגעים מיניים שונים עם כל אחת מהנשים האמורות. המאשימה סומכת טיעוניה על התיאוריה לפיה, למצער, לאורך מרבית התקופה הנזכרת בכתב האישום, היו הנשים האמורות במצב של "**שליטה מנטאלית**" בידי הנאשם. לאור טענה זו, ניתן להניח, כי נקודת המוצא של המאשימה היא, ש"שליטה" זו התקיימה ונפרשה על פני כל מישורי החיים. ואף על פי כן, המאשימה בחרה שלא לטעון שהמגעים המיניים שקיים הנאשם עם הנשים האמורות נעשו בנסיבה הקבועה בסעיף 345(א)(4) לחוק העונשין, קרי, היותן במצב המונע התנגדות, ולייחס לו את העבירה המתחייבת מכך.

שלישית, בחירת המאשימה לייחס לנאשם את עבירת ההחזקה בתנאי העבדות נסמכה במידה רבה על קיומן של נשים רבות. הן בכתב האישום והן בסיכומיה, המאשימה לא ערכה הפרדה בין הנשים כאינדיבידואלים העומדים בפני עצמם. המאשימה ייחסה לנאשם באופן כללי התנהגויות מסוימות, באופן המרמז על ביצוע שיטתי של כל ההתנהגויות כלפי כל הנשים. בפועל, כפי שעולה מהראיות, יחסי הנאשם עם כל אחת מהנשים כללו רקע ספציפי, תכנים מסוימים והתנהגויות מסוימות. פרטים שונים שנכללו בכתב האישום כמתארים "מנהגים" של הנאשם, נזכרו בפועל בעדות בודדת, ולעתים אף כאירוע בודד בתקופת זמן של 10-15 שנות חיים לצד הנאשם. בהקשר זה, הגם שייתכן שנודע למתלוננת אחת על התנהגות הנאשם כלפי אחרת, בין באופן ישיר ובין מפי השמועה, והיה בכך כדי

להשפיע על התנהגותה שלה ביחסיה עם הנאשם, מתחייב שהדבר יבוא לידי ביטוי בעדותה על מנת לקבוע ממצאים עובדתיים. ודאי שלא ניתן, כפי שמבקשת המאשימה לעשות, לאגד את כל התנהגויות הנאשם ואת התנהגויותיהן של הנשים במשך תקופה שנמשכה שנים לחטיבות מונוליתיות.

<u>התיאוריה בדבר קיום "שליטה מנטאלית"</u>

14. המאשימה מבקשת להסתמך על התיאוריה האמורה נוכח העובדות, שאינן במחלוקת, שלא הייתה על המתלוננות מגבלה פיזית, קוגניטיבית, או משפטית שמנעה מהן לעזוב את הנאשם או להתעמת עמו בכל נושא שהוא; המתלוננות נמצאו מחוץ לביתן והלכו למקומות עבודה ובתי עסק רגילים דרך קבע לצרכים מגוונים, כשהיה להן אף כלי רכב זמין; המתלוננות גדלו והתחנכו במשפחות נורמטיביות, ואורח חייהן החריג היה ידוע להן; המתלוננות הביעו שביעות רצון מאורח החיים האמור, בזמן אמת, למצער כלפי חוץ.

לטענת המאשימה, חרף עובדות אלו, המתלוננות לא היו בנות-חורין משום שנמצאו במצב של "**שליטה מנטאלית**" בידי הנאשם.

כפי שפורט לעיל, ד"ר גרין הביע בכתב ובעל פה את דעתו המקצועית לפיה, ניתן להכפיף באופן מהותי רצונו של אדם אחד לזה של אחר בדרך של מניפולציות על מנגנונים פסיכולוגיים קיימים. בחוות דעתו בכתב אפיין את המונח "**שליטה מנטאלית**", בהקשר של "**קבוצה סמכותנית**" כ"**אובדן כושר השיפוט, החשיבה הביקורתית והיכולת לקבלת החלטות עצמאיות, לטובת מטרותיה של הקבוצה או מנהיגיה... הקרבנות מאבדים בהדרגה את יכולתם לקבל החלטות עצמאיות והסכמה מודעת**". ד"ר גרין אישר בעדותו שדעה זו שנויה במחלוקת בקהילייה המדעית, וככל הידוע תקפותה לא הוכרה במערכת משפטית כלשהי כבסיס לבחינת מקרים המובאים בפניה. נציין, שניסיונות להציג חוות דעת מומחים בנושא זה בבתי משפט בארה"ב נדחו, וזאת בין השאר, עקב אי עמידה בתנאי "general acceptance" לתיאוריה המוצגת בידי המומחה (לדוגמה: U.S. v. Fishman, 743 F. Supp. 713 ; U.S. v. Sebresos 972 F. 2d 1347).

15. ד"ר גרין העיד מפורשות שעיסוקו בתחום ה"**קבוצות הסמכותניות**" ובכללו מונח "**השליטה המנטאלית**" נסמכים על עמדה אידאולוגית-מקצועית. ברשימה הביבליוגרפית שבסוף חוות הדעת, הפנה רק למאמר אחד שפרסם בשנת 1986 בשנתון פסיכולוגיה וייעוץ של משרד החינוך בישראל. ד"ר גרין אישר בחקירתו הנגדית שחלק ניכר מהפרסומים האחרים שצוינו ברשימה נכתבו בידי מי שאינם אנשי אקדמיה, שאינו מכיר לעומק את הרקע המקצועי של חלקם, ו/או שלא פורסמו במסגרת אקדמית המבטיחה עמידה בכללים ובמתודולוגיות מקובלות בעריכת מחקר וביקורת עמיתים. הוא אישר שהוא משתמש בהם כסימוכין כיוון שהוא סבור שתוכנם נכון. כן ציין, שכחלק מעיסוקיו סיפק חוות דעת קודמות להליכים משפטיים בנושא קבוצות בישראל, וכי מעורבותו הציבורית בניסיון לקדם חקיקה נגד קבוצות אלו, לא צלח.

16. בחינת חוות הדעת לגופה מעלה, שחלק ניכר ממנה מתייחס לנושאים שאינם ממין העניין, כגון, חשיבות ועדיפות החירות וחופש הבחירה האישיים, והתייחסות למקרים היסטוריים של **"קבוצות סמכותניות"** והשלכותיהן על חייהם (ולעתים אופן סיומם) של החברים בהן. בהקשר לנושא המקצועי עצמו ליבת חוות הדעת מצויה בפרקי **"תהליכי החיברות בקבוצות הסמכותניות"** הסוקר ומנתח ללא אסמכתאות את התופעה שבכותרת הפרק, ו**"מודלים תיאורטיים להגדרת תהליך השליטה המנטאלית בקבוצות סמכותניות"** המסכם פרסומים שנעשו בידי חוקרים שונים. המחברים השונים משתמשים במינוחים מגוונים לתיאור התופעות ופרטיהן, ומתוך סיכומי המאמרים, כפי שנערכו, לא ניתן להבין האם הם מתייחסים בכתיבתם זה לעבודת האחר והאם הם מבקרים זה את זה במישור המקצועי.

17. משמעות הדברים היא, שמדובר בתיאוריה שאין חולק שאינה מצויה בקונצנזוס של התחום המקצועי. מדברי ד"ר גרין עולה, ש**"שליטה מנטאלית"** היא מקרה פרטי של תוצאת השימוש במנגנונים הפסיכולוגיים שבכל "סוציאליזציה" המיועדת להטמעת ערכים ודרכי התנהגות מסוימות. כאלו יכול שיופעלו בידי מוסד חברתי כגון, ארגוני דת, קבוצות חברתיות, מנגנונים צבאיים, ותאגידים מסחריים. היא מובחנת מהם רק במידת ההשפעה ותכליתה. לא הובהר בדברי ד"ר גרין האם קיימים כלים קליניים אובייקטיביים המקובלים בקרב המומחים התומכים באסכולה האמורה, מהם ניתן לקבל תשובות חד-משמעיות לשאלות האם אדם נמצא במצב האמור, אם לאו, ומהי השפעת הדברים על התנהגותו בנסיבות ספציפיות. אף שציין שקיים מחקר המספק בסיס נוירולוגי לתופעה, לא הבהיר האם הוא מאפשר אבחון אובייקטיבי וחד-משמעי. לדבריו, זיהוי **"שליטה מנטאלית"** נעשה בדרך של ניתוח התנהגותו ודבריו של האדם הרלוונטי, מתוכם ניתן ללמוד על פער עמוק בין הנורמות הנוהגות בחברת המקור שלו, לבין הנורמות בהן הוא מחזיק במועד בדיקתו.

18. על רקע האמור לעיל, יש לבחון מהי משמעות אימוצה של התיאוריה כבעלת תוקף להליכים משפטיים.

המאשימה מבקשת מבית המשפט להכיר באפשרות כי ניתן להשתיל בליבו של אדם מחשבות וכוונות לא לו. עצם קיומה של אפשרות מעין זו יוצרת קשיים משמעותיים במערכת המשפטית, ככלל, ובמשפט הפלילי, בפרט, בו נתונה חשיבות קריטית להלך הנפש של המעורבים. בהקשר זה נדגיש, כי בחינת הלך הנפש הרלוונטי במסגרת ההליך השיפוטי נעשית לעתים קרובות על בסיס היסקים מתוך המעשים, או מתוך דברים שנאמרו. אף שבמקרה הנוכחי המאשימה היא זו שסומכת טיעוניה על תיאורית **"השליטה המנטאלית"**, הרי שכפי שביקשו נאשמים לעשות בבתי משפט בארה"ב, ניתן להעלותה גם כבסיס לטענת הגנה בדבר אי-שפיות הדעת, כאמור בסעיף 34ח לחוק העונשין. דברים אלו מעלים אפשרות מטרידה לפיה, בפני כל נאשם בעבירה כלשהי, הנמנה על קבוצה ייחודית כזו או אחרת, או אף טוען להיותו חבר בה, תהיה פתוחה הדרך להעלות טענות בדבר אי קיומו של היסוד הנפשי. זאת, בלא שיסתמך מצידו על כל אבחנה רפואית פסיכיאטרית או נוירולוגית מוכרת ומקובלת, ומבלי שיינתנו לגורמי חקירה ובתי המשפט כלי עזר ממשיים מטעם אנשי מקצוע לבחון את נכונות הדברים. דומה, שגם

המאשימה סבורה שמצב זה שולל אחריות משפטית, שכן בסיכומיה טענה "**... האחריות לכל אשר נעשה בפסודו-משפחה רובצת לפתחו** [של הנאשם]**... הנאשם בלבד נושא באחריות למצב ולכל אורח החיים בקבוצה ופעולותיהן של הנשים**" (סיכומי המאשימה ע' 34-33). ואכן, ככל הידוע לנו, לא נערכה חקירה משטרתית ממשית וממילא לא הוגש כתב אישום כנגד מי מהמתלוננות, גם במקרים בהם הודו בביצוע עבירות פליליות. לכך נוסיף, כי הכלי העיקרי לזיהוי מי שמצוי ב"**שליטה מנטאלית**" לפי ד"ר גרין, מידת הסטייה מנורמות חברתיות מקובלות, מעלה בעיות קשות של זיהוי ה"**חברה**" הרלוונטית, זיהוי "**ערכיה**" ו"**מידת הסטייה**" מהם, כמו גם חושפת את הבעייתיות בזיהוי קבוצה ייחודית מוכרת מסוימת או קבוצות דומות לה, ככאלו המחזיקות חבריהן ב"**שליטה מנטאלית**". באין כלים קליניים קבועים, ידועים וחד-משמעיים, קיים גם חשש שמרכיבים משמעותיים בקביעת המסקנה המשפטית במקרים בהם יעלה הנושא לדיון יהיו למעשה אמות מידה שאינן משפטיות או מקצועיות (James T. Richardson, "Cult/Brainwashing Cases and the Freedom of Religion", 33 **J. Church & St.** 55, 72 (1991); Dick Anthony & Thomas Robbins, "Negligence, Coercion & the Protection of Religious Belief", 37 **J. Church & St.** 509, 524 (1995)). כך או כך, הפסיקה בישראל הביעה ספקנות רבה באשר לאפשרות שהשפעתו של אדם אחר תוביל לשלילת החשיבה העצמאית על האחריות הפלילית הכרוכה בכך (ע"פ 9612/10 **קוגמן נ' מדינת ישראל**, פסקה 73-77 לפסק דינו של כב' השופט עמית, ניתן ב-27.4.14).

נוכח האמור לעיל, איננו סבורים שיש מקום לקבל את התיאוריה בדבר קיומה של "**שליטה מנטאלית**" באדם אחר כבסיס לקביעת ממצאים בבתי המשפט בישראל.

<u>יישום התיאוריה בנסיבות העניין</u>

19. במבט על, דומה שלא יכולה להיות מחלוקת כי חיי המתלוננות והנשים האחרות עם הנאשם לא היו נוחים, בלשון המעטה. הנאשם התנהג כלפי נשים באופן מניפולטיבי ופוגעני עד שמימש את רצונותיו, באופן מעורר חלחלה. דרישותיו, לצד התחרות בין הנשים אותה טיפח ועודד, ולצד הקושי המובנה בפרנסת מספר גדול של ילדים משכר בעבודות משק בית, ודאי הגבילו את אפשרויות הפעולה המעשיות של הנשים. דומה גם, שהנאשם היה מודע לכך שעובדות אלו מקימות יחסי כוחות המקלים עליו לממש את רצונותיו. עם זאת, ברי שעצם ניצולה של עמדת כוח הנובעת ממצב כלכלי-חברתי, או יחס רגשי, שהם א-סימטריים במהותם בידי אחד מבני הזוג אינה מספיקה כדי לראות בו כמי שמחזיק את משנהו במצב של "**שליטה מנטאלית**". שהרי, ייתכן והבחירה במסלול פעולה מסוים, גם אם כנוע, מבטא שקילת אינטרסים רציונאלית ובחירה בין חלופות, להבדיל מכוונה לממש רצונותיו של אדם אחר או מימוש אידיאולוגיה גרידא. זאת, כמובן, על רקע תכונות האופי האישיות

של האדם הרלוונטי, בכלל זה האפשרות כי הוא נוטה לרצות אחרים ו/או מעדיף להימנע מקונפליקטים עמם. ובכך לא סגי.

כעולה מחוות הדעת ומדברי ד"ר גרין בעדותו, הוא לא פגש ולא ראיין את המתלוננות. ידיעותיו לגביהן נסמכו על מקורות עקיפים – חלקם מחומר החקירה וחלקם משיחות שניהל עם אנשים שפגשו בהן. על בסיס חומר זה ביקש לערוך ניתוח של מצבן. כדבריו: "**אני נחשפתי לעדויות של הנשים ושל הנאשם במשטרה, כי אני לא חקרתי אותן ולא ראיינתי אותן ולא דיברתי עם אף אחת מהן, הנחתי שבתוך החומר שהן דיברו, גם הן וגם הוא, אני יכול לקחת את הטקסט ולנתח אותו ולומר מעבר לטקסט עצמו, מה זה אומר שתואם את התיאוריה שעליה ביססתי**" (פרו' ע' 1293 ש' 15-12; פרו' ע' 1340 ש' 29 – ע' 1341 ש' 11). כן אישר, שמספר שנים קודם לעדותו, לאחר שנחשף לסרט תיעודי וכתבות עיתונאיות על הנאשם, וקודם שנחשף לכל חומר אחר, התראיין באמצעי תקשורת וכבר הציג באופן פומבי את העמדה, ולפיה מדובר בקבוצה סמכותנית והנשים מצויות במצב של "**שליטה מנטאלית**" (פרו' ע' 1295 ש' 14 – ע' 1297 ש' 12). הוא הסביר מסקנתו בהתבסס על כך, שהתנהגות הנשים חורגת מדפוסי התנהגות מקובלים בחברה והן מביעות הערצה בלתי מסויגת לנאשם, הגם שהדוברות אינן סובלות מלקות שכלית. הקונפורמיות שבהתנהגות, האחידות המוחלטות בביטויי האושר של הנשים, הפער בין המציאות האובייקטיבית לתפיסתן הסובייקטיבית, סימון גופן בקעקועים והתובנה כי נשים נורמטיביות תסלודנה מאורח החיים האמור, כל אלו הביאו אותו למסקנה האמורה (פרו' ע' 1394 ש' 8-3). ברי, שחוות דעת הנערכת בדרך זו, בה המסקנה אינה תלויה בחומר הראייתי המיטבי הזמין למומחה, אין לה כל משקל.

20. ומכאן ליישום הדברים הכלליים שנאמרו בחוות הדעת ובעדות על העניין שלפנינו.

כפי שנאמר, לפי ד"ר גרין, "**שליטה מנטאלית**" מושגת על ידי שימוש מניפולטיבי במנגנוני סוציאליזציה בידי אדם הטוען לייחודיות ועליונות, ומתאפיינת בשלילת יכולתו האפקטיבית של המושפע להפעיל חשיבה ביקורתית, להתנגד לרצונו של המשפיע, להתווכח עמו באופן יעיל, למרוד בו ולעזבו. הוא דימה את מצבו של אדם המצוי בקבוצה כזו כמי שבראשו "**התקן תוך מוחי**" המונע כניסת רעיונות שמקורם חיצוני לה (פרו' ע' 1290 ש' 32-30), כאשר דברים לפיהם אדם יכול לעזוב את הקבוצה נאמרים מן השפה אל החוץ, כיוון ש"**השליטה המנטאלית**" מונעת זאת בפועל (פרו' ע' 1354 ש' 23 – ע' 1355 ש' 2).

21. ד"ר גרין אישר, שחלק ניכר מהמחקרים עליהם נסמך בחוות דעתו, ניתחו נסיבות שונות בתכלית מהמקרה הנדון, כגון, משטרים טוטליטאריים, ולחילופין, מצבי שבי או חטיפה, בהם נמנעת תנועה פיזית ובד בבד, מופעל לחץ פסיכולוגי רציף. אפילו ניתן היה לעשות אנלוגיה בין הדברים, נדרשת הצגת עובדות המצביעות על זהות המאפיינים. מקובל עלינו שהתנהגותו המניפולטיבית והפוגענית של הנאשם היוותה גורם מרכזי לכך שברובם המוחלט של המקרים עלה בידו לקבל את שחפץ בו. עם זאת, בחינת הדברים ביחס לכל מתלוננת מעלה,

שבתפיסותיה ו/או בהתנהגותה, בתקופה בה כבר הייתה העבירה בתוקף, ניתן ביטוי ממשי לחריגות ממצב של צייתנות, מסירות ושלילת היכולת לחשיבה ביקורתית, באופן המעיד על היפוכם של דברים.

יש לכך שורה של דוגמאות...

ויובהר - גם אם במרבית המקרים מדובר באנקדוטות או ברציונליזציה (אמתית או מדומה, מזמן אמת או מאוחרת), ספק האם ניתן להגיע למסקנה בדבר יישום התיאוריה.

<u>ועתה נפנה להיבט המשפטי – העבירה המיוחסת לנאשם</u>

22. בענייננו, כפי שצוין, העבירה המיוחסת לנאשם באישום הראשון קבועה בסעיף 375א לחוק העונשין, שכותרתו "**החזקה בתנאי עבדות**", וקובע כדלקמן:

> "**375א. (א) המחזיק אדם בתנאי עבדות לצורכי עבודה או שירותים לרבות שירותי מין, דינו – מאסר שש עשרה שנים.**
>
> **(ב) נעברה עבירה לפי סעיף קטן (א) בקטין, דינו של עובר העבירה – מאסר עשרים שנים.**
>
> **(ג) בסימן זה, "עבדות" – מצב שבו מופעלות כלפי אדם סמכויות המופעלות ככלל כלפי קניינו של אדם; לענין זה, יראו שליטה ממשית בחייו של אדם או שלילת חירותו כהפעלת סמכויות כאמור**".

היסודות המהותיים הנזכרים בעבירה מקיימים יחסי גומלין ביניהם ומהווים, כל אחד, קונסטרוקציה משפטית המחייבת פרשנות. מצב זה יוצר קשיים משמעותיים בהבנת משמעות העבירה והיקפה, ונציג רק מספר דוגמאות, שאינן ממצות.

דוגמה אחת היא היסוד ההתנהגותי בעבירה - "**המחזיק**", שעשוי להתפרש מבחינה לשונית גרידא, כפשוטו קרי, כפעולה פיזית של אחיזה והפעלת כוח. עם זאת, דומה, שאין חולק, שכוונת המחוקק הינה למשמעות מופשטת (לפרשנות המינוח בהקשר אחר, ראה יהושע ויסמן, "החזקה", **מחקרי משפט**, כרך טו, ע' 5, התשנ"ט-1999).

דוגמה שנייה היא התיבה: "**מצב שבו מופעלות כלפיו סמכויות המופעלות ככלל כלפי קניינו של אדם**", שמעוררת שורה של שאלות, ביניהן: מהן אותן "**סמכויות**" המופעלות "ככלל" כלפי קניינו של אדם? האם נדרש במישור העובדתי, שכל ה"**סמכויות**" תהיינה בידי המחזיק? האם נדרש שייעשה

שימוש בפועל באותן "**סמכויות**", מרביתן או חלקן, או די בפוטנציאל השימוש? האם על הנאשם להיות מודע לכך שבידיו "**סמכויות**" כאמור וכי הוא עושה בהן שימוש? האם עליו להיות גורם פעיל ביצירה או שימור של אותן "**סמכויות**" ובאיזה אופן?

דוגמה שלישית היא זיהום של "**שליטה ממשית בחייו של אדם**" ו"**שלילת חירותו**" כ"**הפעלת סמכויות**" – האם "**הפעלת סמכויות**" מהווה שימוש בהן בפועל, בעוד ש"**שליטה ממשית בחייו**" או "**שלילת חירותו**" של אדם מחייבת פוטנציאל של הפעלת אותן סמכויות? האם לשאלת תנאי המחייה הפיזיים והכלכליים של האדם המוחזק משמעות לצורך יישום הסעיף, נוכח המינוח "**תנאי עבדות**" להבדיל מ"**עבדות**" סתם?

דוגמה רביעית היא משמעות המינוח "**שליטה ממשית בחייו**" של אדם – האם כל השפעה משמעותית על חייו של אדם אחר, יהא מקור ומהות הקשר שבין המעורבים אשר יהא, תגבש יסוד זה? במה מובחנת שליטה "**ממשית**" משאינה כזו? האם על הנאשם לדעת מהו היקף השפעתו על האדם האחר על מנת לקיים את יסודות העבירה?

דוגמה חמישית היא משמעות המינוח "**שלילת חירות**" - מהי היקפו של מונח ה"**חירות**" לצורך העבירה? מהן המגבלות עליה המגיעות לכדי "**שלילתה**" לצורך העבירה? מה היחס שבין יסוד זה לבין יסוד ה"**החזקה**"?

ברי, שמתן פרשנות מרחיבה ונטולת גבולות לעבירה עלול להביא לכדי אבסורד.

כך לדוגמה, ניתן להגיע למסקנה, שהורה הדורש מילדו הנער לסייע בעבודה בעסק משפחתי מקיים את יסודותיה של העבירה. כך, גם חברים בקבוצות מסוימות עשויים להיות תלויים בפעולה משותפת יחד עם שאר חברי הקבוצה, ובהם בני משפחתם, דבר המקנה לגורמים מובילים באותן קבוצות השפעה משמעותית על היבטי חיים שונים של בני הקבוצה. כך בקבוצות דתיות מסוימות, ובדומה במסגרות שיתופיות אחרות. ניתן להניח, שלעתים קרובות, חשיבותו של חבר לקבוצה מובילה לכך שמופעלים עליו לחצים שונים בעלי עוצמה להישאר בה. כך, גם בתחום העבודה, לרבות בענפים בהם מקובל שכר גבוה, עשויה להתקבל נורמה, או הבנה כללית, שעובדים מועסקים שעות עבודה רבות מעבר למוסכם, ועליהם להיות זמינים לממונה עליהם לצרכי עבודה בכל שעות היממה.

23. לצד סעיף 375א לחוק העונשין עומד בתוקפו סעיף 376, שכותרתו "עבודת כפייה", אשר קובע כדלקמן:

"376. הכופה שלא כדין אדם לעבוד, תוך שימוש בכוח או באמצעי לחץ אחר או תוך איום

באחד מאלה, או בהסכמה שהושגה בתרמית, והכל בין בתמורה ובין שלא בתמורה – דינו מאסר שבע שנים".

עיון בסעיף האמור מעלה, שמדובר בעבירה העוסקת בנושא קרוב, כאשר יסודותיה של עבירה זו, על חלופותיה השונות, מוכרים לנו היטב מעבירות אחרות. כך, נראה שהתיבה "**שימוש בכוח**" מפנה להגדרת "תקיפה" בסעיף 378 לחוק העונשין. כך, גם התיבה "**איום**" מכוונת לעבירת "**איומים**" שבסעיף 192 לחוק העונשין. כך, גם התיבה "**תרמית**" קרובה להגדרת "**מרמה**" בסעיף 414 לחוק העונשין. יסודות אלו מספקים נקודות עיגון ברורות באשר לעובדות הטעונות הוכחה בהתייחס להתנהגות והנסיבות, לצורך ביסוס העבירה במסגרת הליכים משפטיים המתייחסים אליה, מה שאין כן בענייננו.

24. מההשוואה בין סעיפים 375א ו-376 עולה, שנוסחו של הסעיף הראשון עמום ופתוח לפרשנויות רבות אך נושא עונש מרבי חמור משמעותית. כמו כן, סעיף 376 מחייב הוכחת יסוד התנהגותי מוגדר המהווה עבירה כשלעצמו, כאשר סיווג האירוע תחת סעיף זה משמש, ככלל, בסיס להחמרת הענישה. מכאן, עולה חשש שפרשנות מרחיבה להוראת סעיף 375א, ויישום רחב שלו עשויים להוביל לתוצאה לא מידתית. בשים לב לכך, אנו נדרשים לתחום את גבולות העבירה, בפירוש סביר, המתיישב עם תכליתה. לנושא זה נפנה כעת.

25. סעיפים 375א ו-376 הנוכחיים נוספו לחוק העונשין במסגרת חוק איסור סחר בבני אדם (תיקוני חקיקה), התשס"ז- 2006, שנחקק ביום 18.10.06, ופורסם ברשומות ביום 29.10.06 (ס"ח 2067; להלן: "**חוק איסור סחר**"). הם החליפו את סעיף 376 לחוק, שנוסחו קודם לתיקון היה "**הכופה שלא כדין אדם לעבוד שלא מרצונו, דינו – מאסר שנה**". חוק איסור סחר נסמך על שתי הצעות חוק נפרדות, שדברי ההסבר להן הגדירו את תכליתן כהרחבת איסורי הסחר בבני אדם מעבר לסחר לעיסוק בזנות, אליו התייחס סעיף 203ב לחוק העונשין, בהתאם לאמנות בינלאומיות בנושא. על כן, קודם להתייחסות להצעות החוק גופן, יוסבר הרקע המשפטי להן.

26. באמנות בינלאומיות שונות מוכרים 3 סוגי מצבים אותם נועדו למנוע: "**slavery**" (להלן: "**עבדות**"), "**servitude**" (להלן: "**שעבוד**"), "**compulsory labor**" (להלן: "**עבודת כפייה**").

"עבדות" הוגדרה בסעף 1 לאמנת העבדות, שנחתמה בג'נבה במסגרת חבר הלאומים שנת 1926 (ואומצה בידי חברות האו"ם בפרוטוקול משלים בשנת 1953), בה קובעת ההגדרה שמדובר ב **"status or condition of a person over whom any or all of the powers attaching to the right of ownership are exercised"**. סעיף 2 לאמנה קובע לה שתי מטרות נפרדות: מניעת ודיכוי סחר עבדים וביעור העבדות בכל צורותיה. סעיף 5 לאמנה מתייחס לעבודות כפייה וקובע שאלו מותרות למטרות ציבוריות בלבד, וכי במקומות בהן הן קיימות לצרכים אחרים יצומצם השימוש בהן, ויינקטו צעדים למנוע מהן להתפתח למצבים דמויי-עבדות.

בשנת 1956, במסגרת "**האמנה המשלימה לביעור העבדות**, **סחר העבדים**, **מוסדות ופרקטיקות הדומים לעבדות**" (Supplementary Convention on the Abolition of Slavery, the Slave Trade, and Institutions and Practices Similar to Slavery) פורטו בסעיף 1 פרקטיקות ומנהגים בהם נדרשו המדינות החתומות להילחם עד לביעורן "**בין אם הן מכוסות ובין אם אינן מכוסות בהגדרת 'עבדות' באמנת העבדות משנת 1926**". פרקטיקות אלו כללו:

"

1. **עבדות-חוב (Debt bondage) – שהוא מעמד או מצב של אדם הנובע מהתחייבות כי חייב כספים או אדם שתחת שליטתו יספקו שירותים לנושה כביטחון להחזר החוב, אם ערכה של העבודה לפי שמאות אינו פורע את החוב, או שתקופת ואופי השירותים אינם מוגדרים ומוגבלים.**
2. **אריסות (Serfdom) – מעמד או מצב של אדם אשר בעקבות חוק, מנהג או הסכם, מחויב לחיות ולעבוד על אדמה השייכת לאדם אחר, ולספק שירות מסוים לאותו אדם, בין בתמורה ובין שלא בתמורה, ואינו חופשי לשנות את מעמדו.**
3. **כל מוסד או פרקטיקה בהם:**

i. **אשה, בלא זכות לסרב, מובטחת או ניתנת בנישואין בתמורה, בכסף או בעין, שתינתן להוריה, אפטרופסה, משפחתה או כל אדם או קבוצה אחרים; או**

ii. **לבעלה של האשה, משפחתו, או שבטו, ישנה הזכות להעבירה לאדם אחר בתמורה או שלא בתמורה; או**

iii. **אשה, במותו של בעלה, עשויה להיות מורשת לאדם אחר.**

4. **כל מוסד או פרקטיקה שבהם ילד או אדם צעיר מתחת לגיל 18 מועבר בידי מי מהוריו הטבעיים או שניהם, או בידי אפוטרופסו לידי אדם אחר, בתמורה או שלא בתמורה, במטרה לניצול הילד או האדם הצעיר או של עבודתו"**

מדינת ישראל חתמה על האמנה והיא אושררה בידי ממשלת ישראל בשנת 1957.

בשנת 1966 נחתמה האמנה בדבר זכויות אזרחיות ופוליטיות (International Covenant on Civil and Political rights). בסעיף 8 נקבעו איסורים כלליים ומוחלטים על "**עבדות**", "**שעבוד**", ואיסור על "**עבודת כפייה**" (Forced or compulsory labor), להוציא מקרים מסוימים, ביניהם עונש שהוטל בידי בית משפט בהתאם לדין המקומי, או שירות חובה, צבאי או אזרחי. בהערות מזכ"ל האו"ם על נוסח טיוטת האמנה נאמר, שמנסחיה הבינו את האבחנה בין "**עבדות**" לבין "**שעבוד**" בכך, שבעוד שהראשון הוא מונח מוגבל וטכני שעיקרו מצב של אובדן האישיות המשפטית העצמאית, השני מבטא רעיון כללי של מערכת יחסים המבטאת דומיננטיות של אדם אחד כלפי אחר (Draft International Covenants on Human Rights, A/2929, 1.7.55, p. 92). האמנה נחתמה בידי מדינת ישראל בדצמבר אותה שנה, ואושררה בידי הממשלה בשנת 1991.

נציין במאמר מוסגר, כי המועצה הכלכלית חברתית של האו"ם גרסה שיש לתת למינוח "עבדות" תוכן מרחיב יותר מכפי שהובן בידי מנסחי ההגדרה המקורית. כך לדוגמה, אמרה בהחלטה משנת 1967 כי קולוניאליזם ואפרטהייד הם "**פרקטיקות דמויות-עבדות**" והקימה קבוצת עבודה לבחינת "**צורות מודרניות של עבדות**" (contemporary forms of slavery), אשר זיהתה לאורך הזמן פרקטיקות כגון מכירת ילדים, שימוש בילדים כחיילים, צורות קיצוניות של עבודת ילדים, תיירות מין, השחתת איברי מין נשיים, סחר בנשים לצורך שירותי מין, ניצול מיני של נשים במהלך לחימה, ונישואין מוקדמים כנכללות בהגדרה זו (A. Yasmine Rassam, "Contemporary Forms of Slavery and the Evolution of the Prohibition of Slavery and the Slave Trade under Customary International Law", 39 **Va**. **J. Int'l L**. 303, 339-341, 1999).

27. בפתיח לדברי ההסבר לשתי הצעות החוק שעמדו ברקע חוק איסור סחר נאמר, שנדרש להתאים את החקיקה בישראל לפרוטוקול למניעה, מיגור וענישה של סחר בבני אדם, שהוא נספח לאמנה למלחמה בפשע מאורגן (Convention against Transnational Organized Crime) והפרוטוקול

האופציונאלי בנושא מכירת ילדים, זנות ילדים ופורנוגרפיות ילדים לאמנה לזכויות הילד. יצוין, שהפרוטוקולים אינם עוסקים ישירות בקביעת איסור על "עבדות", אלא מניחים את קיומו. ומכאן להצעות החוק עצמן:

הראשונה, הצעת חוק איסור סחר בבני אדם (תיקוני חקיקה), התשס"ו-2005 (ה"ח הכנסת 99). בהצעה זו הגדרת ההתנהגות האסורה נמצאה במילים "סוחר באדם", שמשמעותן נקבעה בו כ"**מי שמגייס, מוביל, מעביר, מעניק מחסה או מקבל לחזקתו אדם או מבצע עסקה אחרת באדם, והכל בין בתמורה ובין שלא בתמורה**".

השנייה, הצעת חוק העונשין (תיקון מס' 91), התשס"ו-2006, שהוגשה בידי הממשלה (להלן: "**הצעת החוק הממשלתית**"), בה הוצע להחליף את סעיף 376 לחוק העונשין (ה"ח הממשלה 231), בסעיף אחר, שכותרתו "כפייה לעבדות", ונוסחו:

> "**(א) הכופה אדם לעבדות, תוך שימוש בכוח או הפעלת אמצעי לחץ אחרים או תוך איום באחד מאלה, דינו – מאסר שש עשרה שנים.**
>
> **(ב) בסעיף זה 'עבדות' – מצב בו מופעלות כלפי אדם סמכויות המופעלות ככלל כלפי קניינו של אדם**".

לפי דברי ההסבר לסעיף המוצע, "**הסחר בבני אדם הופך את האדם שלגביו מבוצע הסחר לעבד שכמוהו כחפץ עובר לסוחר. במצב המשפטי הקיים אין סעיף עבירה המבטא את חומרתו של מעשה זה. סעיף376 לחוק העונשין בנוסחו הקיים מחטיא מטרה זו הן במינוח והן בעונש המרבי שלצדו... מוצע להחליף את נוסח הסעיף האמור ולהשתמש במונח 'עבדות' במקום המונח 'עבודת כפייה' כדי להמחיש את הגרעין הקשה של התופעה, שהוא כפייה לעבדות שמשמעותה שלילת חופש הבחירה של האדם או צמצומו במידה ניכרת, והפעלת סמכויות המופעלות ככלל כלפי קנין, כלפי אותו אדם. מוצע להגדיר את המונח 'עבדות בהתאם להגדרת המונח באמנות בין-לאומיות ובחוק לדוגמה בארצות הברית בעניין סחר בבני אדם... זאת, כדי להנחות את בתי המשפט ולאפשר להם לאבחן בין מקרים של עבודה בתנאים לא הוגנים לבין עבדות. מטבע הדברים, ההגדרה אינה יכולה להיות מפורטת מדי, שכן היא אמורה לחול על מרחב התופעות שיש בהן הפעלת סמכויות קנייניות כלפי אדם... כדי להוציא מגדר העבירה תופעות פחות חמורות של העבדה בתנאים לא רווחיים או לא כדאיים, מוצע לפרט את דרכי הכפייה לעבדות: שימוש בכוח, או הפעלת אמצעי לחץ אחרים או איום באחד מאלה. המונח 'אמצעי לחץ אחרים', הקיים כבר היום בסעיפים אחרים בחוק העונשין... הוא רחב דיו כדי להכיל מקרים רבים של הפעלת לחץ שאינו בהכרח לחץ פיזי, לשם כפייה לעבדות.**" (ה"ח הממשלה 231, ע' 240-239).

28. הצורך בהבחנה שבין עבירה שעניינה "**עבודת כפייה**" לבין עבירה שעניינה "**עבדות**" הועלה בוועדת חוקה חוק ומשפט עוד קודם לפרסום הצעת החוק הממשלתית. הממונה על החקיקה הסבירה את מהות הסעיף בנוסח שהציעה בכך ש"**זה מוצע במקום סעיף 376 בחוק העונשין הגשמת הסחר זו העבדות**" (ועדת חוקה חוק ומשפט, פרו' מיום 18.8.05, ע' 9), כשלעמדתה, אין זה ראוי לתקן את סעיף 376 בדרך של העלאת הענישה כיוון ש"**אני חושבת שזה לא נכון לתת עונש של סחר לעבודת כפיה**" (שם, ע' 10).

הנושא חזר לדיון בוועדת חוקה חוק ומשפט לאחר פרסום הצעת החוק הממשלתית. בדיוני הועדה ניכרה התחבטות באשר לניסוח האיסור, באופן שהיקף תחולתו לא יהא צר או רחב מדי. צוין, שהגדרת "**עבדות**" בהצעת החוק נבחרה מאמנות בינלאומיות ומן הדין בארה"ב כיוון שזאת ההגדרה הטובה ביותר שנמצאה כמגדירה את הגרעין הקשה של התופעה והיא מאפשרת פניה לדברי ההסבר של האמנות הבינלאומיות לצרכי פרשנות (ועדת חוקה חוק ומשפט, פרו' מיום 17.7.06, ע' 20-21). בדיוני הועדה לא הייתה מחלוקת לפיה על הנורמה האוסרת לכסות קשת מקרים רחבה מכאלו שברקעם סחר בבני אדם, בכלל זה יחסי מעסיקים ישראלים ומהגרי עבודה. עם זאת, חברים שונים הביעו הסתייגויות מהעמימות שבניסוח הסעיפים, ובעיקר מהמינוח "שליטה" כמעין תחליף ל"החפצה". הובעו חששות שמשמעות העבירות תתרחק מהערכים עליה נועדה להגן, וכי יישומן ייעשה אד הוק באופן אינטואיטיבי, גם על מקרים שאינם מצדיקים זאת, באופן שאינו שוויוני. תשובת המנסחים לשאלות הייתה שמדיניות האכיפה ובתי המשפט ישמשו מסננות שתמנענה שימוש לרעה, או יישום לא אחיד של הנורמות האמורות (ועדת חוקה חוק ומשפט, פרו' מיום 24.7.06 ע' 5, 9, 18-19, 22-23, 26; פרו' מיום 9.8.06 ע' 40).

29. עיון בפסיקה בישראל מעלה, שפסקי הדין העיקריים בהם יושם הסעיף האמור ניתנו בבית המשפט המחוזי בירושלים, בתפ"ח 13646-11-10 **מדינת ישראל נ' גולאני** (ניתן ביום 29.2.12; להלן: "**פסק דין גולאני**"), ובתפ"ח 6479-08-11 **מדינת ישראל נ' פלוני** (ניתן ביום 10.9.13; להלן: "**פסק דין פלוני**").

בפסק דין גולאני, הפנה בית המשפט לכך, שבניגוד למערכות משפטיות אחרות, בישראל לא נקבעו איסורים נפרדים עבור "עבדות" ו"שעבוד". לשיטת בית המשפט שם, תכלית הסיפא של סעיף 375א, הינה אמוץ עבירת השעבוד הכפוי אל הדין בישראל, במובחן מעבירת העבדות, באופן שאינו דורש שהנאשם יתייחס לנפגע העבירה כקניין. בעניין זה, הדגיש בית המשפט כי גם במשפט הזר ישנם מאפיינים משותפים רבים לעבירות העבדות ולעבירת השעבוד. כדוגמא, ציין התנהגות הכוללת פעולות פיזיות המבססות שליטה באדם אחר כגון, נטילת מסמכים אישיים, הגבלה למתחם מגורים ושימוש מתמשך באלימות ועניש; נסיבות

הנפוצות במקרים הרלוונטיים גם אם אין בהן עצמן משום שליטה או החפצה, בהן היעדרם של תנאים סוציאליים סבירים, רציפות העבודה בשעות וימים, תשלום זעום, תנאי לינה ירודים וכיו"ב; מאפיינים סוציולוגיים של נפגעי העבירות, שהם לעתים קרובות נשים זרות ממדינות עניות, שלעתים נפוץ בהן דפוס העסקה משעבד, אשר נכנסות למדינה אחרת ושוהות בה שלא כדין. בית המשפט הדגיש, כי ישנן השלכות משמעותיות למשמעות "הסכמה" שהביע נפגע העבירה וליכולתו לנצל אפשרויות בריחה שתועמדנה לרשותו (פסקות 13-5 לפסק הדין).

30. בפסק דין פלוני, המפנה לפסק דין גולאני, סיכם בית המשפט את פרשנותו לסעיף 375א לחוק העונשין:

> "...**תת הסעיף כולל שלוש חלופות: הראשונה נוגעת לקיומם של יחסים חפציים של בעלות בין הצדדים, והינה החמורה מבין השלוש. חלופה זו מקבילה להגדרה המקובלת בעולם לעבירת ההחזקה בעבדות, ומתייחסת לראייתו של הקורבן כאובייקט קנייני כמעט מוחלט של בעליו. החלופה השנייה נוגעת לשליטה ממשית של המחזיק בקורבן, והחלופה השלישית עוסקת בשלילת חירותו של הקורבן על ידי המחזיק. שתי החלופות האחרונות כשלעצמן דומות יותר לעבירה של שעבוד כפוי, כפי שהיא מקובלת בחוקי העולם**" (פסק דין פלוני, סעיף 42).

31. מקובל עלינו ניתוחו של בית המשפט המחוזי בירושלים בשני פסקי הדין האמורים לגבי המקרים שמנסחי סעיף 375א ראו לנגד עיניהם, על מאפייניהם הנסיבתיים. עם זאת, אנו סבורים שפרשנות הוראת הסעיף באופן הקושר את עבירות העבדות והשעבוד המקובלות במדינות אחרות זו לזו עד כדי יצירת זהות ביניהן, והמסקנה כי סעיף 375א לחוק נועד לחול על כל סיטואציה הנופלת תחת איזו מהחלופות הללו, מרחיבה את גבולות העבירה מעבר לכוונת המחוקק ומביאה למצב בעייתי ובלתי מידתי. עיון בדברים המצוטטים לעיל מתוך דיוני ועדת חוקה חוק ומשפט מעלה, כי הגורמים שהיו מעורבים בניסוחו של סעיף 375א נסמכו על האמנות הבינלאומיות בנושא עבדות, אך לא העלו כלל לדיון את האפשרות של זיהוי "שעבוד כפוי", כעבירה נפרדת. בו בזמן, הם ראו לנגד עיניהם מאפיין מחמיר עיקרי לאותם מעשים העונים על הגדרת "**עבדות**" - **<u>יחס של המבצע כלפי האדם האחר בבחינת חפץ בו נעשה שימוש</u>**. הוספת התיבה בסיפא של ההגדרה נועדה להקל על פתרונה של בעיה מעשית שעניינה הקושי להגדיר בעובדות קונקרטיות את הרעיון המופשט "**הפעלת סמכויות המופעלות ככלל כלפי קניין**", שהרי תכלית האיסור אינה מוגבלת לתכונת ה"עבירות" המקובלת כלפי קניין ומניעת שימוש בה – קרי, ביצוע עסקה באדם. הפתרון שמצא המחוקק היה

קביעת מבחני עזר של "שליטה ממשית בחיים" ו"שלילת חירות". גם במבחנים אלו יש מן ההפשטה, אך עדיין הם מגלמים בתוכם הכוונה לאופי הראיות הנדרש, כאשר ייתכן וכולן תימצאנה בעדויות נפגעי העבירה, הזוכים ליחס האמור. אף שכל אחד ממבחני עזר אלו מהווה אינדיקציה משמעותית ליחס קנייני של אדם כלפי משנהו, אין הדבר מתחייב, ו**<u>איננו סבורים שהדרישה למסקנה עובדתית בדבר התייחסות לאדם אחר כקניין הושמטה במסגרת הסיפא להגדרת עבדות</u>**. רוצה לומר, העמימות בניסוח סעיף העבירה הייתה ידועה למנסחים והם הותירו כך במכוון, מתוך הבנה כי המקרים שייכנסו תחת העבירה יהיו קיצוניים וחריגים, אך מגוונים בעובדותיהם. בכך, אובחנו מקרים אלו מהמקרים עליהם חל סעיף 376, בהם במקום היסוד הנפשי **<u>המחמיר והייחודי</u>** שדרש סעיף 375א, נדרש יסוד עובדתי מוגדר וברור.

32. לעניות דעתנו, אלו הם גבולותיה של העבירה:

<u>במישור העובדתי</u> – לא נדרשת התנהגות מסוימת ומוגדרת של הנאשם, וזו יכולה להתבטא, הן בפעולה יחידה והן בסדרת פעולות. על ההתנהגות להיות מכוונת לשתי מטרות מהותיות: האחת, "החזקה" - שלילה מוחלטת, או קרובה למוחלטת, בכלים אובייקטיביים, של יכולת הנפגע לבחור, האם לקיים קשר עם הנאשם, לנהל עמו משא ומתן על התנאים בהם הקשר יתקיים ולהימנע מביצוע המעשים הנדרשים ממנו. השנייה, ביצוע עבודה או מתן שירותי מין בידי הנפגע. לצורך שכלול העבירה המושלמת נדרש כי מטרות אלו תושגנה, ולו במידת מה, ותיבחן מידת הלחץ המופעל כלפי אותו אדם, תקופת ההתנהגות האסורה, מידת ותקופת ההנאה מתוצאותיה.

<u>במישור הנפשי</u> נדרש שהנאשם יהיה מודע לתוכן התנהגותו, השפעתה על האדם האחר ומידתה וראייתו של הלה כחפץ נטול אוטונומיה, אינטרסים עצמאיים וזכאות לפעול למימושם.

33. ומכאן לענייננו.

במישור העובדתי, הנאשם ניצל את המתלוננות כלכלית והפעיל עליהן מערך יעיל של לחצים נפשיים ומניפולציות. עם זאת, כל המתלוננות העבירו את שנות ילדותן בחברה נורמטיבית והיו מודעות לשוני שבין החיים הרגילים לבין החיים לצד הנאשם. לא נשללה מהן גישה למידע לפיו, ניתן לנהל חיים תקינים שלא לצד הנאשם. לא הופעל נגדן באופן רציף אמצעי לחץ מלבד איומים בענישה באמצעים פנטסטיים, או בהעדפת אחרות על פניהן כשותפות מיניות ואימהות לילדיו. לא נעשתה כל פעולה המעמידה בפניהן מחסום שאינו נפשי מלעזוב. אנו סבורים, שלא למקרים מסוג זה נועדה עבירת ההחזקה בתנאי עבדות כפי שנחקקה, וככל שכוונת המחוקק הייתה

לאסור גם את קיומן של קבוצות שוליים או "כתות" כגון זו שבמרכזה עמד הנאשם, היה עליו לעשות כן בלשון מפורשת ולא בדרך של היקש מעבירה שנועדה למגר תופעה אחרת. מכל מקום, בהתחשב בכך שהסברי התביעה בדבר "**השליטה המנטאלית**" במישורים הכללי והספציפי נדחו, ממילא אין בידנו לומר שהמתלוננות "**הוחזקו**" בידי הנאשם. כיוון שכך, אף אם נקבל, שאינטרס עיקרי של הנאשם בקשר עם המתלוננות היה התמיכה הכספית שאפשרה לו ולבנותיו להימנע מעבודה, לא נוכל לומר שהתקיים היסוד העובדתי של העבירה.

הפועל היוצא המתחייב מכך הוא זיכוי הנאשם מהעבירות המיוחסות לו באישום הראשון.

<u>האישומים האחרים המיוחסים לנאשם</u>

כאמור, מרבית אישומים אלו נסבים על עבירות מין שונות שיוחסו לנאשם, חלקן כלפי בנות משפחה. מטעמי הגנה על פרטיותן לא נתייחס לעובדות והראיות בגין אישומים אלו במסגרת גרסה מקוצרת זו, אלא רק לתוצאות האישומים השונים:

<u>באישום השני</u> – הנאשם מורשע בעבירת אינוס בת משפחה, לפי סעיפים 351(א) ו-345(א)(1) לחוק העונשין; שתי עבירות בעילת בת משפחה, לפי סעיף 351(ב) לחוק העונשין; עבירות מעשים מגונים במרמה בנערה צעירה מ-16 שנים, לפי סעיפים 348(ב) בצירוף סעיפים 345(ב)(1) ו-345(א)(2) לחוק העונשין (כנוסחם קודם לשנת 2001); עבירת מעשים מגונים בלא הסכמה בבת משפחה צעירה מ-16 שנים, לפי סעיפים 351(ג)(1) ו-348(ב) בצירוף סעיפים 345(ב)(1) ו-345(א)(1) לחוק העונשין (כנוסחם קודם לשנת 2001); עבירות מעשים מגונים בבת משפחה, לפי סעיף 351(ג)(3) לחוק העונשין.

<u>באישום השלישי</u> – הנאשם מורשע בעבירות מעשה מגונה בבת משפחה לפי סעיף 351(ג)(3) לחוק העונשין; אינוס בת משפחה, לפי סעיפים 351(א) ו- 345(א)(1) לחוק העונשין; עבירות בעילת בת משפחה ומעשה סדום בבת משפחה, לפי סעיף 351(ב) לחוק העונשין.

<u>באישום הרביעי</u> – הנאשם מורשע ב-3 עבירות של מעשים מגונים בקטין בן משפחה, לפי סעיף 351(ג)(3) לחוק העונשין.

<u>באישום החמישי</u> – הנאשם מורשע בעבירות בעילת בת משפחה לפי סעיפים 351(ב) לחוק העונשין.

<u>באישום השישי</u> – הנאשם מזוכה מהעבירה שיוחסה לו.

<u>באישום השביעי</u> – הנאשם מורשע בעבירת אינוס לפי סעיף 345(א)(1) לחוק העונשין ובשתי עבירות מעשה מגונה, לפי סעיף 348(ג) לחוק העונשין.

<u>באישום השמיני</u> – הנאשם מורשע בעבירות בעילה אסורה בהסכמה של נערה צעירה מ-16 שנים, לפי סעיף 346(א) רישא; מעשי סדום בהסכמה בנערה צעירה מ-16 שנים, לפי סעיף 347(א)(1) רישא; עבירות בעילה אסורה בהסכמה של קטינה תוך ניצול יחסי מרות, לפי סעיף 346(א) סיפא.

<u>באישום התשיעי</u> – הנאשם מורשע בעבירת קבלת דבר במרמה בנסיבות מחמירות, לפי סעיף 415 סיפא לחוק העונשין.

נציין, בקצירת האומר, כי ענייננו של אישום זה בקבלת סכום של 140,000 ₪ מאחת הנשים בתואנת שווא, לפיה הנאשם זקוק לו לצורך תשלום חוב בגין רכישת הדירה בה התגורר. מן הראיות עולה, שדברי הנאשם בדבר הצורך הדחוף בכסף ותכליתו היוו "הסיבה היעילה" לכך שנמסר לו, אך בפועל לא שימש כלל למטרה האמורה, וכי כלל לא בוסס כי החוב הנטען היה קיים מלכתחילה. נוכח המעילה באמון העיוור שרחשה הנפגעת לנאשם, עמדת החולשה בה נמצאה בתקופה הרלוונטית, והתוצאות הכלכליות הקשות שסבלה בעקבות גיוס הכספים לנאשם, ראינו במעשים ככאלו שנעשו בנסיבות מחמירות.